
T A R T A L O M

Silvia L. Čúzyová / Három állomás - Pézman Andrea kiállítása	2
Decsi Kati / PROJEKT - 1 Koszorús Rita - A tegnapi vágya	8
Miglinczy Éva / Gesztusok és mozdulatok - Gyermek verzió - interjú Baffy Zatroch Viktóriával	12
Jászay Tamás / Nem izgat, ha Rómeó és Júlia itt lakik a szomszédban - interjú Michac Gáborral	21
Szurcsik József / Mit is vár a művész?- Gondolatok a művészetkritikáról	27
Feledy Balázs / Képzőművészet-kritika - Volt? Van? Lesz?	30
Filep Tamás Gusztáv / Tóth László íróról	34
Blanka Stehlíková / Öt év Adolf Born nélkül	37
Benedek Miklós / „fényel megtelve” - Maurits Ferenc: Berlini versek	40
Hírek	46

S i l v i a L . Č ú z y o v á
 Három állomás
 / Pézman Andrea kiállítása

A 20. század vége radikálisan új koncepciókat, technológiákat és eljárásokat hozott a szlovák grafika hagyományos változataiba. Ezért jelenleg a grafika megnevezését illetően, nem gondolkozhatunk csupán a történelmi grafikai technikák keretében. A szlovákiai művészeti színtéren több mint három évtizede, alternatív és innovatív eljárások, új reprografikai és digitális technológiák, velük kapcsolatos fogalmak, valamint gondolkodásmódok vannak jelen. Pézman Andrea (1975) vizuális művész és grafikus, a kortárs szlovákiai grafika középgenerációjához tartozik. Munkásságában a médiummal és anyaggal folyó kísérletezés szembesül és szimbiózisban él a hagyományos grafikai technikákkal. Mindez nem elsődleges célként valósul meg, hanem másodlagosan, a domináns művészeti törekvés hátterén. Művei törekény szépségű poetikával, kifinomult formákkal és konceptuális

hátterrel rendelkeznek, ami látszólag szembeállítja őt a kortárs szlovák grafika expresszívabb és narratívabb vonulataival. Pézman, Dušan Kállay (2005 – Mgr. art) és Róbert Jančovič (2018 – ArtD.) professzorok grafikai műtermében végzett a pozsonyi Képzőművészeti Főiskolán, ahol jelenleg többéves tapasztalattal és áttekintéssel rendelkező tanárként működik. Munkássága folyamán több workshopon vett részt, számtalan kiállításon szerepelt itthon és külföldön. *Bird Flying* és *Kommunikáció* című művészkönyveiért, 2001-ben és 2004-ben megkapta a Szlovákia Legszebb Könyve díjat. A művész legnagyobb sikerének tartja, hogy az Artists'Book on Tour – Artist Competition and Mobile Museum projekt keretében 2012-ben Bécsben az Osztrák Iparművészeti Múzeumban (MAK), Ljubljanában, a Nemzetközi grafikai központban (MGLC), Prágában,

A kiállítás enteriőre az érsekújvári Zmeták Ernő Művészeti Galériában.

Korunk kommunikációs problémáit feszegeti a Csend válasz nélkül című ciklus.

a Nemzeti Technikai Könyvtárban kiállított 3D>html< (végtelen könyv) című műve, bekerült az 50 legjobb európai művészkönyv közé, valamint több gyűjtemény megvásárolta (Mead Art Museum at Amherst College – USA, Osztrák Iparművészeti Múzeumban – Ausztria, Galéria mesta Bratislavy, Turčianska galéria, Martin).

A *Három állomás* című kiállítás, retrospektív válogatásban Pézman Andrea három korszakát mutatja be. A látogató beléphet a művész tér-időbeli alkotó gondolkodásmódjába – minél feljebb halad a galéria szintjein, annál nagyobb mélységekhez ér el a múltban. A legrégebb kiállított művek közé tartoznak a *Bird Flying* (2001), a *Kommunikáció* (2003) és a *KÓD-ex* (2005), művészkönyvek, amelyek még a pozsonyi főiskolán készültek. A művészkönyv, egy olyan műfaj, amely átveszi a könyv formáját, de nem a hagyományos irodalmat képviseli. A grafikai részek,

itt nem az illusztráció szerepét töltik be, a szöveges és képes résznek is, radikálisab kiképzése lehet. A művészkönyv, a könyv átalakulása önálló művészi objekttté, amely többnyire csak egy példányban létezik. A vaknyomással készült *Kommunikáció* című művészkönyv, rendkívül hatásos művészi elmélkedésnek tekinthető a kétfajta kommunikáció találkozásáról. Minden egyes oldalon, a betűvel együtt, egy braille-írással ábécére emlékeztető kép található. A tartalom itt nem fontos, egy haptikus-vizuális játékról van szó – absztrakt könyvről, a nemlátók számára. A *Csend válasz nélkül* című ciklusban is, a kommunikáció különböző formái vizualizálódnak. A fekete-fehér >html< sorozat központi témája, a html kód átírása és lefordítása, amely kifejezésmódját tekintve, a programozás nyelvét használja. Az hétköznapi felhasználó számára, ez a virtuális valóság és az internet láthatatlan és érthetetlen része egy

Reggelente... című új ciklus.

mesterséges műnyelv, amely mindennek az alapja az online világban. A formailag redukált, de tartalmilag és szimbolikusan telített – grafikai lapok, objektok és térbeli installáció – az absztrakció határát súroló, látványos művek.

A kiállítás központi darabja, amely a galéria fő helyiségében van kiállítva, a *Reggelente...* című új ciklus. 2020-ban keletkezett, egy improvizált home-office keretében, amikor a művész nem juthatott el műtermébe. Technológiáját, anyagát és kifejezési eszközét tekintve, az eddigtől eltérő, másféle irányt követ. Hiányzik a nyomtatás, a matrica és lenyomat grafikai elve. A művek az alapra felvitt fényérzékeny réteg exponálásával keletkeztek, ezáltal mindegyikük egyedi, megismételhetetlen unikum. A nagyformátumú és kisebb művek cianotípiá technikával készültek, amit egy performansz videóprojekciója egészíti ki (*Búcsú édesapámtól*, 2020). A cianotípiá (kéknymomat)

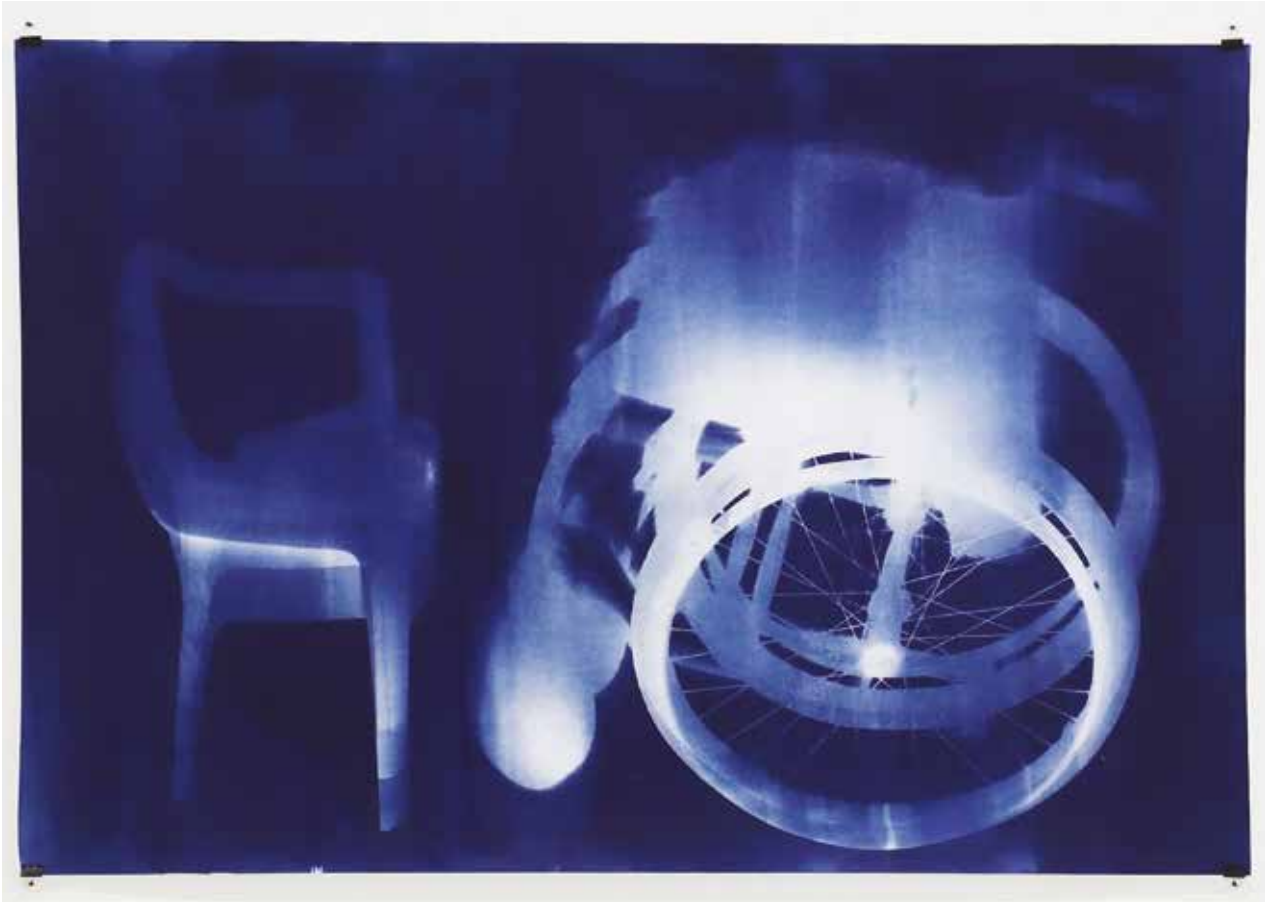
egy eredeti történelmi fényképészeti technika. A szó szoros értelmében tehát, nem grafikáról van szó, hanem alkotó technológiai kísérletezésről (atipikus nagy formátumokkal, a napfény általi exponálással), nagyszabású teret nyitva a véletlennek. Maga a rajz, az eltérő hosszúságú idő alatt papírra vetítődő árnyékokon alapszik. A művek szerkezetébe, az exponálás folyamatában jelenlévő kísérőjelenségek és akciók „beavatkozások” is belejátszanak – mint például a vízfrocskölés az *Merülés*-ben, a föld dobálása a *Pihenés*-ben, vagy a tárgyak és árnyékok mozgása a *Játék* című műben. Két konkrét elem, a szék és a kerek szék, nyomot hagyott a papíron, ahol árnyékuk egy bizonyos ideig érintkezett. A teljes fizikai érintkezés következménye, egy áttekinthetelen fehér nyom maradt. Az elkészült művek több síkon megragadják az idő múlását, nemcsak a művészi elképzelést vizualizálják, hanem a konkrét pillanatot is

„A művészkönyv, egy olyan műfaj, amely átveszi a könyv formáját, de nem a hagyományos irodalmat képvisel.”

Pézman Andrea a művészi könyvkötészet nagyszerű művelője. A kiállított könyvek egy példányban készült művészkönyvek.

Reggelente... című sorozatban fia és apja székét szembesíti.

– a fény, az idő és az anyag érintkezését. Szimbolikus értelemben, az élet múlásáról, a nemzedékváltásról, a családi kötelekekről, a hagyományokról és átadásokról, a személyes mítoszokról, szokásokról és kedvelt helyekről beszélhetünk itt, amelyek meghaladják az egyéni létet, és továbbélnék a következő nemzedékek, valamint folytatóik révén. Pézman Andrea témái személyesek és időtlenek. A személyes mozzanatok nem rejti el bennük. A *Reggelente...* című sorozatban, a művész számára, a szimbolika és

a konkrét nemzedékek történetének hangsúlyozása válik fontossá. Fia és apja széke, egymással szembe-sítve, egyfajta koreográfiai-kompozíciós párbeszédben jelennek meg. Egyértelmű kapcsolatuk fontossága. A széket, általában egy ember potenciális helyének tekintik, az üres szék pedig, távollétének szimbóluma. Az üresen maradt hely itt a fizikai elérhetetlenségre utal, az idő visszafordításának lehetetlenségére, amelyet csak egy pillanatra lehet megállítani, azt is csupán az egyéni és a kollektív emlékezetben...

A kiállítás 2021. május 13-tól június 26-ig látható Érsekújvárott, a Zmeták Ernő Művészeti Galériában.

Fotók forrása: a Zmeták Ernő Művészeti Galéria

D e c s i K a t i

PROJEKT - 1

/ Koszorús Rita - A tegnap vágya

Az érsekújvári Ernest Zmeták Művészeti Galéria 2021-ben indítja PROJEKT-1 c. kiállítássorozatát.

A projekt egy új platformot hoz létre művek prezentálására a galéria pincehelyiségeiben. Különböző területekről hoz kiállításokat, site-specific installációkat, melyek nemcsak festményeket, rajzokat, de például tipográfiát, vagy különböző intermediális projekteket mutatnak majd be. Koszorús Rita kiállításával nyílt meg a PROJEKT-1 első évada.

A *tegnap vágya* c. kiállítás Koszorús Rita aktuális művészeti programját mutatja be, melyben a nosztalgia fogalmát dolgozza fel. Egy univerzális élmény, a kollektív érzés létezését vizsgálja. A kiállítás része egy „*térbeli kollázs*”, ezúttal egy új elem – a szőnyeg – felhasználásával. A szőnyegek az „*otthon puha biztonságát*” idézik, egy olyan helyet, ahová elmene-külhetünk a világ elől, és csak játszhatunk. A térbeli

kollázs elemei szabadon átfedik egymást a festmény töredékeivel és az egész installáció részét képezik. A site-specific installáción kívül a kiállításon, mint kiegészítő momentumok és külön történet darabok/töredékek „*megjelennek*” a művész festményei is.

Az alkotó nem az eredeti „*odüsszeuszi érzéssel*” dolgozik, nem a hazavágyódás és a honvágy „*helyi*” kérdése foglalkoztatja, hanem maga a múlt, a gyermekkor és annak minden generáció számára egyedi kialakult attribútumai, melyek felfedezhetőek szín és anyag asszociációkban, de magában az installációban, megalkotásának módszerében. Így hoz létre egy korokon átívelő és talán még generációk közötti kommunikációs rendszert is. Mint az a többi munkájára is jellemző, itt is egy kultivált precizitással megalkotott látványt tár fel előttünk. Saját gyermekkor-asszociációit, színanyag-érzés-émlékeit osztja meg

Koszorús Rita képzőművész

Koszorús Rita / schMERZraum 2.0

Koszorús Rita kiállításán készült fotók az érsekújvári Zmeták Ernő Művészeti Galériában.

schMERZbild - absztrakt kollázs sorozat egy-egy darabja.

a nézőkkel, előhívva ezzel a szemlélő privát emléképeit, kialakítva ezzel egy közös élményt – kollektív nosztalgiát. Ismertet és vizsgál, vajon mennyire képes egy szín, egy motívum esetleg egy anyag emlékeztetni a múltban „törtétekre”. Az installáció üzenetek hordozójává válik. A nosztalgiát, ezt az ambivalens érzést és fogalmat (görög: nosztosz–visszatérés+algosz–fájdalom) kortárs, friss látásmóddal közvetíti felénk. Az „algosz” szerepe enyhül és inkább az emlékezés és annak univerzális jellemzői/tulajdonságai kapnak teret. A cél nem érzésközvetítés a művész saját intim szférájából, inkább a nézőt próbálja „rávenni”, hogy felidézze saját anyag-színkor kötődéseit és ezen a vonalon egy szétágazó emlékezéshez jusson el, ezáltal megélje egyéni nosztalgiáját. Létrejön egy absztrakt vízió, mely a „vissza a jövőbe” ellentétét juttathatja eszünkbe.

Az „előre a múltba” oxymoron nagyon találó szókapcsolat Koszorús Rita fájdalommentes nosztalgiájának a megnevezésére. A művész által létrehozott absztrakt rendszert, olyan elemek alkotják, melyek többféle forrásból merítenek. A művészettörténetben (főleg az avantgárdban, minimalizmusban, arte poverában, lírai absztrakcióban) megtalálható jegyekkel is tovább dolgozik. Vizsgálva és tanulmányozva, új pozícióba, vagy hasonlóba – csak más korban – állítva már meglévő entitás darabkákat. Tudatosan teszi ezt, építi bele művészek neveit címeibe, utalva ezzel valamiféle

kapcsolatra gondolatvilága és az említett művész munkássága között. A schMERZ megnevezés kombinálva a bild, raum, rot, video szavakkal Kurt Schwitters dadaista gondolkodására utalnak. A legutóbbi munkákban még egy kötődés jelenik meg, mégpedig utalás az arte povera egyik képviselőjére Mário Merzre. A nyom és „kapcsolatkeresés” folytatódhatna Hans Hartung gesztusaival (melyeket beleszelidít a képeibe), Simon Hantai munkásságával... Ezeket a „megtalált” jegyeket belefoglalva a munkájába mégis egyedít és izgalmat alkot, ami további keresésre és gondolkodásra ösztönöz. Koszorús Rita eszközei a festés, tépés, fújás, rétegzés. Mintha mindegyik művelet tartalmazna „háttérgondolatokat”. A kompresszor használata - a festék applikálására – eredményezi, hogy a gesztusok nem olyan élesek és kemények, kialakul egy érdekes jelenség – a „puha gesztusok művészete”. Ezekon a helyspecifikus és térbeli kollázssal dolgozó kiállításokon megtörténik még egy érdekes momentum, az anyag metamorfózisa a művész keze alatt egy átmeneti helyzetet hoz létre.

Nem zárja le az anyag sorsát. Fontos számára az anyagok újrahaznosítása, és ez jellemző a papírkollázsaira is. A kiállítás egész felületén megtalálható egy másik motívumforrás is, mely a környezettudatos anyaghasználat és újrahaznosítás után maga a természetben megtalálható jelenségek figyelése és absztrakt leképezése.

Fotók forrása: a Zmeták Ernő Művészeti Galéria

Koszorús Rita (1989)

A Pozsonyi Képzőművészeti Főiskola abszolvense. Festő szakon végzett. Róbert Jančovič és Daniel Fischer műtermében tanult. 2013-ban a Képzőművészeti Egyetemen Budapesten töltött egy szemesztert. Tanárai Bukta Imre és Kiss Péter voltak. Tanulmányai után Budapesten, Szlovéniában, Párizsban és Berlinben vett részt művészeti rezidens programokon. Több önálló kiállítása volt és részt vett számos csoportos kiállításon is. Pozsonyban él és alkot.

M i ĝ l i n c z i É v a

Gesztusok és mozdulatok – Gyermek verzió

A Rozsnyói Bányászati Múzeum galériájában volt látható a Baffy Zatroch Viktória képzőművész AFFECTUS ET MOTUS – BABY VERSION című kiállítása. Elsősorban az anyaság, a gyermekvállalás, a gyermeki lét családon és társadalmon belüli témájával foglalkozik.

– **A kiállított műveken a gyermeknek és a családnak különleges szerepe van. A női kiteljesedést, a családon belüli szerepeket, a tabu témát – a meztelenséget – dolgozta fel.**

– A festményekben az anya-gyermek-család pozíciók törekenységére mutatnak rá, ezekben paradox módon hatalmas erő jelenik meg. Hangsúlyozom a gyermekek fontosságát, és keresem valódi helyüket a családban és a világban.

– **Önéletrajzi utalásokkal mutatja be a társadalmi együttélés legkisebb egységét a családot. Az új családtag születésének különleges szerepe van a viszonyok újraértelmezésében. Ennek a mikro-környezetnek a működése jelenik meg a képeken.**

– A gyermekre elsősorban egy bizonyos archetípusként tekintek. Erő, tisztaság és remény szimbólumaként vizsgálom létezését. Az ideológiai kiindulópont az emberi kiszolgáltatottság témakörében található sebezhetőséggel van összefüggésben, amely a jól működő kapcsolatok alapköve. Néhány képen képzeletbeli védőkaraktert teremtek a gyermekek számára. Itt jelenik meg az a bizalom is, amely egyesíti és létrehozza a legerősebb kötelet, ugyanakkor feltárja és magába foglalja törekenységünket.

– **Több képen a meztelen emberi test természetességét mutatja meg úgy, hogy a gyermek figurája nem a pucérságot figyeli, hanem világmindenség rejtélyeit fürkészi. Olyan közegben helyezi alakjait ahol nincsenek alávetve a térnek és időnek.**

– Igen, a meztelenség de-tabuizációjával is foglalkozom, mint a természetesség egy formájával. Az emberiség és az emberi egyenlőség bizonyos

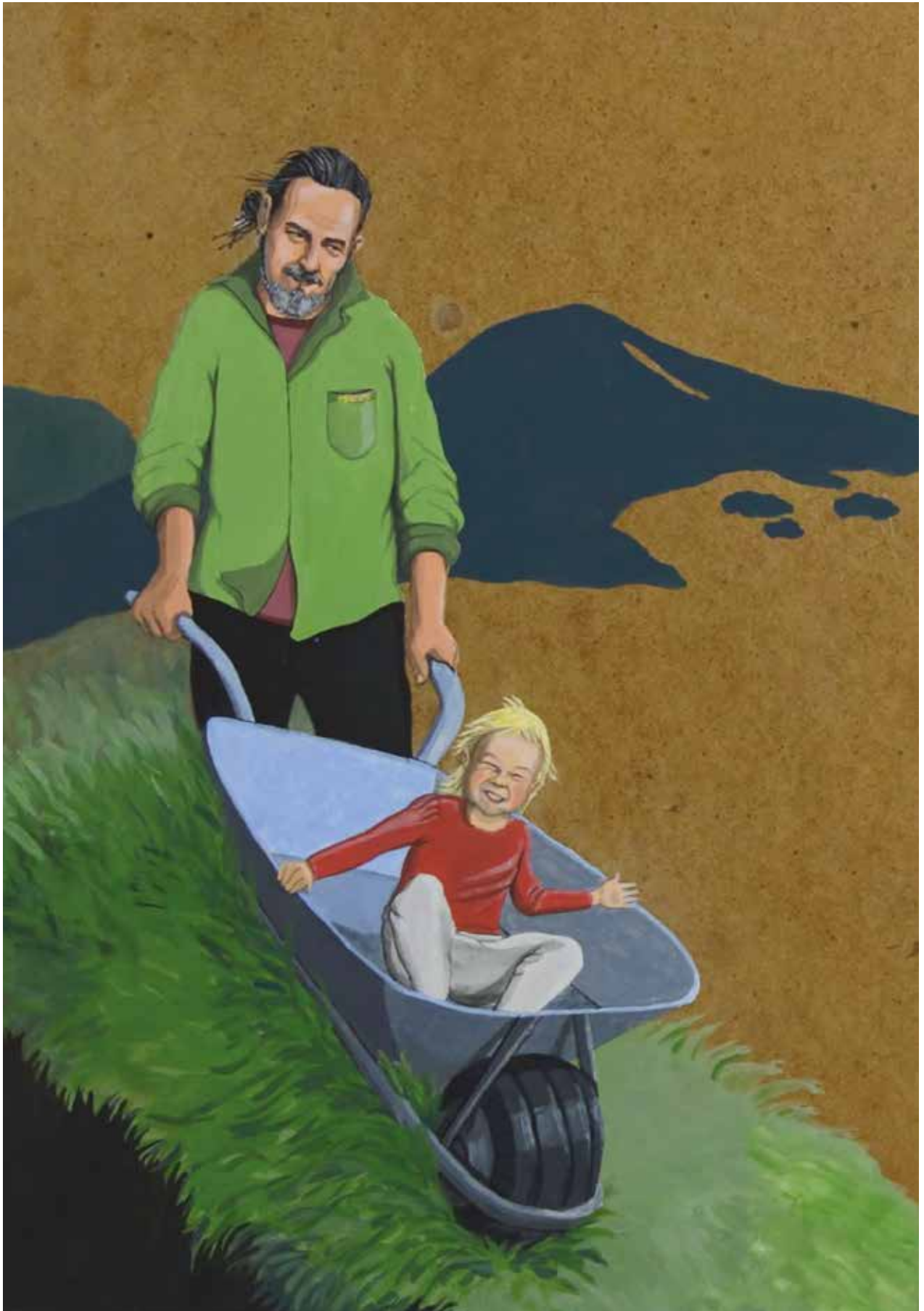

Könyv olvasás közben, 2021
Könyv olvasás közben, akril, 35x51

Rajzolás, kombinált technika, 2021
Rajzolás, kombinált technika, 2021

Könyv olvasás közben / 2021 és Rajzolás / 2021

Nagypapával / 2021

Baffy Zatroch Viktória képzőművész és családja.

szimbólumának tartom. A szándék egyrészt a felnőttek szembesítése képzettársításaikkal, melyet a meztelenség kivált bennük. Ezekről a gátlásoktól meg kellene szabadulni, hogy ne adják tovább a jövő generációinak.

– **A nemi identitás alakulása egybeesik a kisgyerekkori kíváncsiság szakával.**

– A gyermek természetesnek érzékeli mindazt, amivel találkozik. Ezért a természetes a legjobb természetes és igaz módon bemutatni. A képek olvasása együttérzést és önreflexiót igényel. Bizonyos értékek és összefüggések tudatosítása segítheti az egyéni belső fejlődést és ezáltal a társadalom kedvezőbb irányba való változását is.

– **Abszurd látásmód, szimbólumok sora jelenik meg különböző technikával készült képein.**

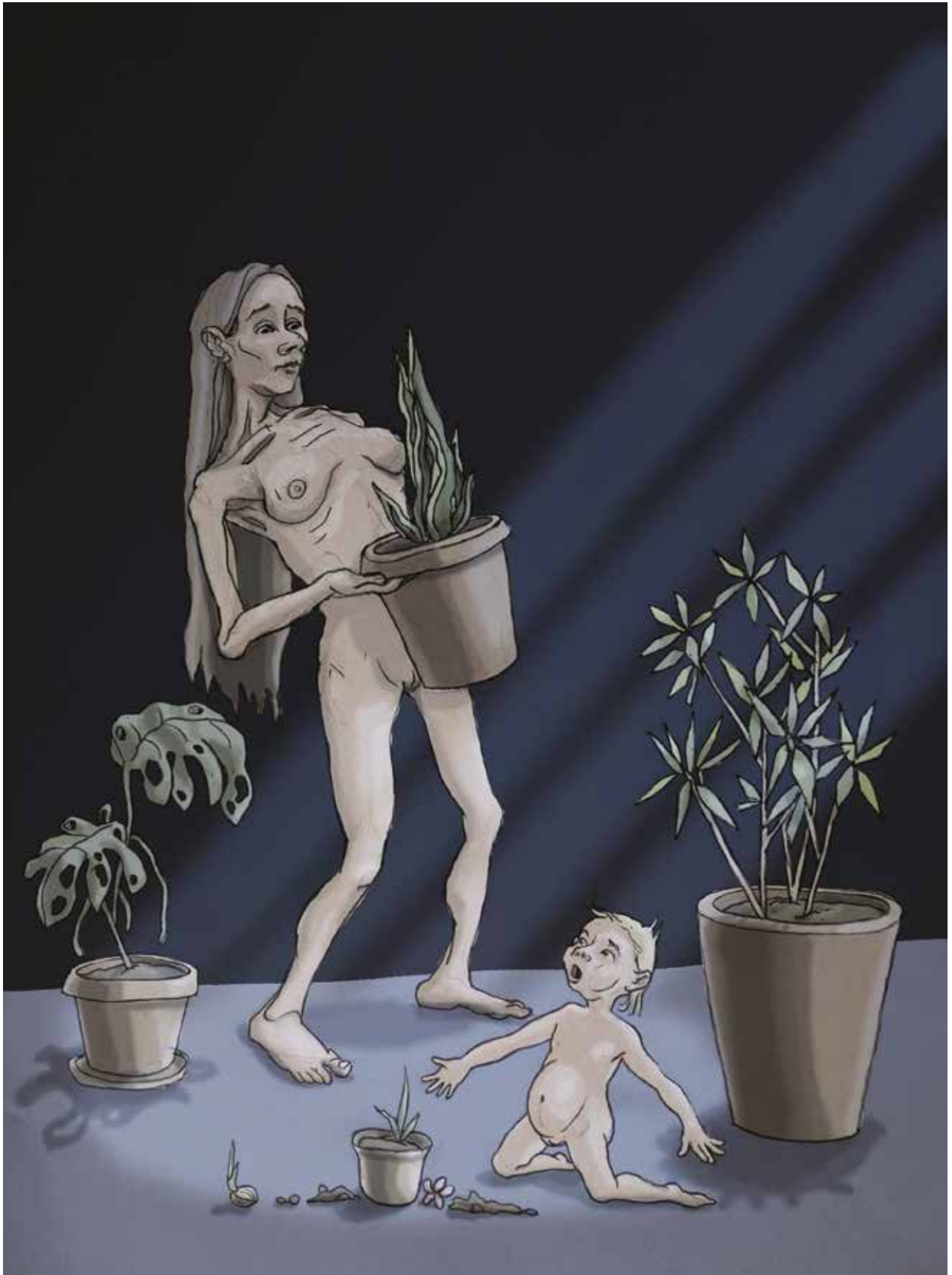
– A kiállítás képei főként az újfiguráció és neo-expressionizmus vonalát képviselik, egy adag szubjektív szimbolikával fűszerezve. A képek több művészi kategóriát mutatnak be, a ceruzarajztól az akrilfestésen át a digitális grafikáig. Fontos szerepet játszik a jelentések kialakításában maga a művészi nyom gesztikulálása, valamint a technikai feldolgozás

is. A művek alap hangulatáról általában elmondható a poétizálás, a humor és a történetiség, amelyet ez a téma természetesen hoz magával.

– **A gyermek személyiségének fejlődése és a környezet interakciója témát adhat a későbbiekben is. Lesz folytatása hasonló szubjektív kitérüléseknek?**

– Az elkövetkező munkásságom folyamán biztosan megjelenik még a gyermek mint motívum. Minden nappal egyre jobban csodálom ezt a számomra új, kitérülő világot. Rengeteg inspirációt és energiát merítek belőle. A képeim alapja leggyakrabban személyes élményeken és átélt érzéseken alapszik, ez a táptalaja, így egészen biztos, hogy lesznek még személyes, vagy kevésbé konkrét megjelenési formái a témának.

A gyermek mint univerzum, mint a tökéletes jószág és szeretet megnyilvánulása nagyon meghatározó és minden nap elgondolkodtat. A görbe tükör amit a társadalmunknak és mi magunknak is állít, egy tragikomikusan szeretni való realitást mutat meg, amilyen témákkal eleve nagyon szívesen dolgoztam eddig is.

Virág cipelés / 2021

Bújócska / 2021 és Cím nélkül / 2021

Fotók forrása: Baffy Zatroch Viktória

Mgr. art. Baffy Zatroch Viktória
(1991)

Tanulmányait 2010-2016 között a Besztercebányai Művészetek Akadémiáján végezte. Képei az expresszív festészet neofigurális ágát reprezentálják. Témái a szubjektív szimbolizmusban gyökereznek, mihez társul az egzisztencializmus árnyalata, melyeket az emberi létre irányuló kérdések foglalkoztatnak. Ezeket tanulmányozza, átértékeli és szimulálja. Munkásságára jellemző, hogy rajz bázisú, kiemelve a figuralitást. Az alapjában véve expresszív megnyilvánulásra rétegződnek asszociációk, bizonyos mértékű karikírozás és abszurdítás.

J á s z a y T a m á s

Nem izgat, ha Rómeó és Júlia itt lakik a szomszédban

Alig egy évtizeddel diplomaszerzése után a legtöb-
bet foglalkoztatott magyarországi látványtervezők
között tartjuk számon Michac Gábort. A pályáját ala-
kító véletlenek és a bábbal való ismerkedése mellett
arról is beszélt, milyen ötlete született fogmosás köz-
ben, meg hogy miért néz Lady Gaga-klipeket.

**– Érsekújváriban születted, majd Komáromban
töltötted a gyerekkorodat. Mivel?**

– Olyan gyerek voltam, akit ha letettek a sarokba,
feltalálta magát. Rengeteg kis figurám, játékom volt,
amiket én készítettem. Emellett rajzoltam, és a rajzok-
hoz történeteket találtam ki. Korán vonzott a képre-
gény, az animációs filmek: fel is vettem Ostravába
animáció szakra, de nem mentem el. Maradt az ön-
képzés, és magamtól jöttem rá rengeteg dologra.
Nem élveztem, hogy lerajzolom, amit látok: azt akar-
tam megmutatni, ami a fejemben volt.

– Milyen mintáid voltak?

– Mesék a tévében. A titokzatossága és szomorú-
sága miatt Az elsüllyedt világok című francia rajzfilm-
sorozat mély nyomot hagyott bennem. Rajzoltam ki
figurákat a Cartoon Networkről is, de inkább csak
a fantáziámat indították be. Sok-sok mesekönyvünk
is volt: Grimm, Andersent olvastam, Oscar Wilde-ra
rácsozálok. Otthon támogattak, nem erőltettek
rám semmit. A rajzolás jó hobbinak tartották, de úgy
gondolták, hogy nehéz megélni belőle.

**– Budapesten divat- és stílusstervező asszisz-
tensnek tanultál. Nem volt tervben, hogy otthon
maradj?**

– Nem. Igaz, hogy sokáig nem akartam Magyaror-
szágra jönni, ezért próbálkoztam Csehországgal, de
amikor arról lemondtam, gyorsan kellett találnom
egy sulit, így következett a Jelky András Ruhaiipari
Szakközépiskola. Sokat tanultam, jó tanárim vol-
tak. Nem bántam meg.

Vaskakas Bábszínház: Bernarda Alba-tragédia szünet nélkül, Bernarda Alba – Ujvári Janka Jászai Mari-díjas színművész, rendező: Tengely Gábor.

Bernarda Alba-tragédia szünet nélkül, Bernarda Alba – Ujvári Janka színművész, lányai: Angustias – Kocsis Rozi, Magdalena – Varga Anita, Amelia – Ragán Edit, Martirio – Rab Víki, Adela – Pallai Mara, valamint Bercsényi Péter mv.

Vaskakas Bábszínház: 1000+1 éjszaka meséi, rendezte - Ujvári Janka, játsszák -Pallai Mara, Ács Norbert m.v., Ragán Edit, Szúkenyik Tamás, Tengely Gábor, Varga Anita.

Vaskakas Bábszínház: 1000+1 éjszaka meséi.

– Csak nekem az a benyomásom, hogy a pályádat gyakran alakítják véletlenek?

– Nem, tényleg így van. Egy valamiben voltam teljesen biztos, abban, hogy alkotni akarok: hogy a fejemben lévő történeteket meg akarom mutatni a világnak. Ez máig így van, még ha a módjával kapcsolatban van is bennem bizonytalanság. Nagyon szeretem a színházi tervezést, de nem biztos, hogy ez az egyetlen út számomra. Találkozom elágazásokkal, ahol megtorpanok és elgondolkodom, hogy vajon nem arra kellene-e fordulnom.

– A színház mikor lett fontos?

– Voltam diákszínjátós a gimnáziumban, ahol a csoportvezetőm szinte kifordított magamból, megtanultam koncentrálni és figyelni. Gondolkodtam is azon, hogy színész legyek, de attól tartok, nincsenek ilyen karakterek a drámairodalomban, mint én... Azért van jó színészi élményem: egy komáromi Csárdáskirálynőben hatalmas sikerem volt Miska pincéreként. Még Pesten is felismertek valahol, miközben a melletttem ülő osztálytársamat, a Stázit játszó Borbély Szendrét nem.

– Jöjjön egy újabb véletlen: a Kaposvári Egyetemen az osztálytársaid akartak igazán látványtervezést tanulni, mégis téged vettek fel. Milyen élmény volt oda járni?

– Nem sok jót tudok mondani. Tanulnak ott színészek, látványosok, van egy színház is, de a háromnak semmilyen kapcsolata nem volt egymással. Nem

gyakorlatközpontú volt a képzés, az én nagy szerencsém az volt, hogy korábban tanultam anyagismertet, tudtam szabni-varrni. Egy dolog miatt vagyok hálás Kaposvárnak: megszerettem azt, ahogyan történetet lehet mesélni jelmezek és díszlet segítségével.

– Aztán gyorsan indult a pályád: Tengely Gábor, a győri Vaskakas Bábszínház akkori főrendezője hívott a Bernarda Alba házához, ami egy évtizedes együttműködés kezdete lett.

– És Gábornak meg a Vaskakasnak köszönhetően megjelent az életemben a nagy szerelem, a báb. Otthonra leltem egy közösségben, ahol jó lenni, ahol lehet alkotni, ahol szeretnek. Sokan mondják, hogy a traumatikus élmények viszik előre az embert, de ebben nem hiszek: nekem nem segít, ha a művészet ürügyén ordítózunk egymással.

– Hogy lehet elkezdni megtanulni a bábót? Kézbe veszed és rájössz, hogy működik?

– Pontosan így: Tengely Gábortól kaptam egy gyakorló vajang bábót. A Bernardában hagyományos bábok nem szerepeltek, de amikor Ujvári Janka felkért Az Ezeregyéjszaka meséire, ott már három különböző technikájú bábbal kellett dolgoznom. És közben jártam az antikváriumokat, bújtam a könyvtárakat meg a netet, és a bábszínházban is folyamatosan tanultam. Főleg az olyan bábok érdekelnek, amelyeknek látszik a szerkezetük is. Nem csak figurák, de azzal is mesélnek, ahogyan és amitől mozognak: nekem ettől báb a báb. Például

Kolibri Gyermek és Ifjúsági Színház: Emma csöndje, rendező: Kuthy Ágnes.

a Kolibri Színházban az Emma csöndjében a technika segíti a jelentés megszületését.

– Már beindult a látványtervezői pályád, amikor megint iskolás lettél: a Színház- és Filmművészeti Egyetemen filmes látványtervezést hallgattál. Miért?

– Azért mentem oda, hogy tanuljak valami újat. Érdekel a film, de rájöttem, hogy kényelmetlen, ha nem tudok megalkuvás nélkül saját világokat kreálni. Szeretem a színháznak azt a légkörét, ami érzelmi sűrűséget hoz létre, és ezt a filmnél hiányolom. Magát az egyetemet szerettem, mert az életre tanítottak minket, de a film kimaradt az életemből.

– Térjünk vissza legtöbb munkád rendezőjéhez, Tengely Gáborhoz: hogyan dolgoztok együtt?

– Gábor sosem „rendel”, egymást inspiráljuk. A vizualitás nagy részét rám hagyja, megbízik bennem. Inkább viszonyrendszert hoz, azt, hogy mit akar elmondani a történettel, ami nekem mindig jó kiindulópont. Sok rendezését mozdította elő az én ötletem. Ott volt például A harmadik habléány Szombathelyen: fogmosás közben ugrott be egy lefolyó képe, ami beindította Gábor fantáziáját, és végül erre építette az egész előadást.

– Nem tűnsz egy kilincselős típusnak, miközben évi hét-nyolc bemutatód van szerthe az országban. Általában hogy érkeznek a felkérések?

– Amit csinállok, azt igyekszem mindig a legjobban csinálni, és hiszek benne, hogy ez számít. Küldözget-

hetném a portfóliómat, de ez senkit se érdekelne. Az dönt, ha rendezők ajánlanak másoknak, akik há rákeresnek a nevemre, látnak egy profilt, amit biztosan tudok hozni. Azt már tudom, milyen, ha sok vagyok a színpadon, de kíváncsi lennék, hogyan működöm, ha kevésnek kell lenni.

– Kikkel dolgozol együtt a legszívesebben?

– Halasi Dani igazi társulatépítő figura, aki jól működik az emberi kapcsolatokban. Másképp gondolkodik a bábról, mint a legtöbben Magyarországon: a szöveg helyett a vizualitáson van a hangsúly. Ugyanakkor Markó Robit is nagyon szeretem, nála a jó minőségű szöveg humor számít. Mondhatnám Böhm Gyurit, aki olyan helyekre vitt el, ahová másképp nem jutottam volna el: az ő sok évtizedes tapasztalata a színházról más jellegű, mint a fiataloké. Ott van Kuthy Ági is, aki szintén erősen vizuális rendező, és akivel egy-egy problémás pontról estétet lehet beszélgetni.

– Hogyan születnek általában a terveid?

– Nem vagyok az a vázlatolós típus, inkább fejben dolgozom. Rengeteg videóklipet nézek, mert a műfaj erősen sűríti a világunkat: ha tudni akarom a trendeket, megnézem az új Lady Gaga-klipet. Csak az utolsó pillanatban, de kidolgozott terveket adok le, előtte inkább beszélek és képeket küldök arról, amit gondolok. Ahhoz, hogy beinduljon az agyam, kell a szikra: ha az megvan, minden összeáll.

– Hogyan jellemeznéd a saját tervezői világodat?

Mesebolt Bábszínház- A harmadik habléány, rendezte: Tengely Gábor, játsszák: Császár Erika, Dénes Emőke, Fige Attila mv., Hannus Zoltán mv., Kolozsi Angéla mv., Kőmíves Csongor, Kovács Bálint, Kovács Zsuzsanna, Lehőcz Zsuzsa, Takács Dániel.

– Igyekszem nem csinálni kétszer ugyanazt, de úgy érzem, hogy felismerhető a stílusom. Nem szeretem, ha azt mondják, hogy Tim Burtonre emlékeztet, mert ő csak egyfélélt tud, igaz, azt magas színvonalon. Szeretem a túlzásokat, a sziluetteket. Szeretek bátor lenni, például a színhasználatban: szeretem, ha meg lehet különböztetni a színpadon, hogy ki melyik csapat tagja. Akkor keresnek a rendezők, ha látványosabb dologra vágnak, és engem tényleg nem érdekel, hogy milyen, ha Rómeó és Júlia itt lakik a szomszédban. Nem vonz, ha mindenkin szürke zakó van a színpadon, mert szeretek

világokat teremteni ahelyett, hogy azt mutatnám meg, amiben mi élünk, mert az kiábrándító. Ugyanakkor tény, hogy az én világaim általában szomorúak: számomra a szép mindig összekapcsolódik a szomorúsággal. Rengeteg vizuális inger ér minket mindenfelől, és a mai tervezők feladata, hogy felvegyék ezekkel a versenyt, különösen a gyerekszínházban. Ez mégsem jelenti a hagyományok megtagadását, én magam is imádom a magyar viseleteket a színpadon. Legfeljebb kicsit szétszedem és másképp rakom össze őket: ettől másképp lesznek izgalmasak.

Harlekin Bábszínház- A csillagszemű juhász, rendezte: Szűcs Réka, játsszák: Herein János, Sóvári Csaba, Szabados Bőbe, Mészáros Pancsa, Zádori Szilárd.

Köszönet a fotókért a Vaskakas Bábszínháznak,
a Mesebolt Bábszínháznak, a Kolibri Gyermekek- és Ifjúsági Színháznak,
a Harlekin Bábszínháznak.

S z u r c s i k J ó z s e f

Mit is vár a művész?

/ Gondolatok a művészetkritikáról

„Csak az olvassa versemet, ki ismer engem
és szeret...”

József Attila

Szükség van-e műkritikára? Ha igen, miért?

Kritikára szükség van azért, hogy általa visszajelzést kaphasson egy alkotó a saját korától. A művésznak tudnia kell, hogy alkotótevékenysége érvényesül-e, alkotása egyáltalán eljuthat-e jó esetben a befogadásig vagy sem. Az értő kritika segíthet abban, hogy a művészet kiterjesztett nyilvánosság-hoz juthasson. A nyilvánosságnak köszönhetően többféle vélemény, reakció is megnyilvánulhat a művekkel kapcsolatosan, amelyek által dekódolhatóvá, megfejthetővé és értelmezhetővé válhat a mű, és jobban megismerhető az a kor is, melyben az alkotás megszületik. A műkritika műfaja egyedülálló, és szerepe különleges is, hiszen olykor képes megtermékenyítő hatású lenni egy művész számára. Azonban az alkotói életutak befolyásolása nem szabad, hogy célja legyen a kritikának, nem szerencsés, ha bármilyen irányba is eltérít egy alkotót – például egy ízlés alapú, kritikus vélemény.

Hasznos-e a műkritika a társadalomnak?

A művészetnek a társadalomra gyakorolt hatása jelentősen megerősödhet, ha nem csupán kinyilatkoztatással foglal állást a kritika, hanem párbeszédet is kezdeményez. Ebben az esetben a kritikus sajátos közvetítő szerepe és jelentősége is erősödhet az alkotó és társadalom között. A kritikus moderál és összeköt. Szerepe kiemelten fontos lehet, hiszen segítséget nyújthat a műtárgy tanulmányozásában, értelmezésében a társadalom számára. Jól hasznosul a kritika, ha kontextusba helyez vagy feltár fontos aspektusokat és addig rejtett részleteket. Ezzel egy időben fontos, hogy a művész felé vezetve a társadalom figyelmét, összefoglalja vagy akár rendszerezze a különböző irányokból és rétegekből érkező válaszokat, véleményeket vagy éppen kérdéseket.

Miért fontos a kritika a művésznak? Fontos-e egyáltalán?

Van némi erőteljes személyesség, kontrollálatlan szubjektívizmus, valamiféle magányosság és elszigeteltség egy művész alkotói életében. A művész zárkózottsága vagy a rejtőzködése sokszor a társadalom érdektelenségéből is fakad, vagy a meggondolatlan, nem szakszerű kritizálásnak köszönhető. Ezeket túlelni nem mindenki képes. Az önként vállalt bezártságból kitekinteni, nem szerencsés az sem, ha a művész csak privát környezetének, laikus családtagjainak érdeklődésétől kísérvé alkot, ha csak onnan kap feltehetően elfogult véleményt vagy értékelést. A baráti kör vagy a kollégák figyelme ugyan inspiráló közeg lehet, de hogy a művész megértsen bizonyos összefüggéseket, hogy rálásson a saját munkájára, ahhoz avatott, külső szem optikája szükséges, amely – ha értőn, szakszerűen fogalmazza meg véleményét – elő fogja segíteni a művész önértékelését, megerősítheti pozícióját, bizalmát és hitét saját munkájában. A művész megmaradásának forrása ugyan az alkotó belső meggyőződése, hogy jó és fontos, amit csinál, de a külső megerősítés sohasem elhanyagolható. Nagyon nem az. A művész munkájával kapcsolatos visszajelzés minden időben fontos volt és mindig is az lesz.

Mi a művészetkritikus „dolga”, mire jó a kritika?

A közönség szempontjából nézve: a művet megismerteti, interpretálja, megfejt, értékeli, rendszerbe helyezi. A művész szempontjából nézve: nemcsak megismerteti, bemutatja a közönségnek, de egyúttal ösztönzi, megerősíti, biztosítja is arról, hogy közege talált a mű. Ezzel együtt a kritikus mégiscsak a „külső szem”, a véleményező, aki önnön személyében sajátos ízlést képvisel. Így tehát lesz, amit szeret, és lesz, amit nem. Valami tetszik majd neki, más pedig nem fogja kivívni a tetszését. Ha idegenkedik egy

adott művész munkájától, szellemiségétől, ha nem érzi át, nem azonosul vele, azaz más ízléssel vagy az alkotóhoz képest eltérő szempontrendszerrel közelít a műhöz, a véleménye lesújtó lehet a művészre és munkájára nézve. A kritika az, ami tudósít, „észrevé-
tet”, értékke emel. A kritika szükséges, mert ösztön-
ző lehet, megerősítő, másrészt viszont az értetlen-
ség, a nem azonos szemléletmódú, „kívülről” érkező
bírálat, pusztító hatású tud lenni. Ahogy az elhallgatás
is. Kritikára, figyelemre, interpretálásra tehát
szükség van. De kell hozzá a megértés, az elfogad-
ás, az együtt gondolkodás. Ha ez megvan, e körön
belül értékes lehet a pozitív, de akár a negatív, meg-
fontolandó észrevétel is. Ha a kritikus kívül van ezen
a körön, vagy nincs egy halvány szál sem, ami ösz-
szeköti elemzett tárgyával, akkor a meg nem értés
sötét üvegén át tekint a műre. Ma bizony elég ritka
és szerény a kortárs művészeti sajtó, ismertetés,
kritika. Nem elég kiterjedt, nem elég diverzifikált.
Nem tud lépést tartani a képzőművészeti alkotások
bőségével, sokszínűségével.

Vagy talán a közönség nem is tartana rá igényt?

Ezt is gondolhatnák, mert bizony, nagyon szűk az a kör, ahol költenek művészeti lapokra, ezen túl pedig mások szinte egyáltalán nem olvasnak kiállításmertetőket, elemzéseket. Az oktatás egésze felé irányulhat az a kérdés, hogy miként lehetne érzékenyíteni a jövő nemzedékét a művészet iránt, felkelteni egyáltalán a kíváncsiságát és valami módon fokozni a meglévő érdeklődését?

De tekintsünk vissza kicsit néhány évtizeddel korábbra!

A műkritika a szocializmus éveiben, az 1950-es, 60-as, 70-es, 80-as években mindennapos volt. A napilapok mindegyikében jelentek meg – az egyébként igen kevés – kiállítást ismertető kritikák. A gyakran sematikus felsorolások során az elismerő szavak mellett súlyos bírálatok, megbélyegzések történtek. A művészi szabadság nem érvényesülhetett, de legtöbbször még csak fel sem merülhetett. Az ízlés szerepe és a „ki honnan jött”, mit várt a művésztől,

Szűcs Gábor, *Thorough inspection* / akril-vászon, 145×165 cm, 2004

Szűcs Gábor, *Avium* / akril-vászon, 105×95 cm, 2021

milyen személyes elképzelése volt a jó művészetről ekkoriban kiegészült a politikai elvárásokkal: megfelel-e a mű, a művész a társadalmi és a központi diktátumoknak? Többrétű volt persze a helyzet, mert míg egyes kritikusok az állam elvárásait kérték számon, mások más-más csoport művészi szempontrendszerét képviselték – ahogy esetleg ma is –, és azt firtatják, vajon annak megfelel-e a művész. Még akkor is, ha az netalán egészen eltérő alapállásból vagy megfontolásból alkot. A lesújtó bírálat, az ítékezés sosem tárgyilagos, általában kívülről érkezik, és egy merőben másik körnek, vagyis a más szemléletűeknek szól. Mindezek mellett ott

van még a minőség kérdése. A bármilyen művészi elgondolás, szemléletmód megvalósulásában szerepet játszó művészi minőség. A mű súlya.

Ennek megítélése szintén csak egy adott paradigma rendszeren belül lehetséges.

Hiszen létezik-e a művészetben abszolút érték, amit mindenki elfogad és egyaránt kedvel?

Ennek a fordítottja is feltehető – egy mű nem tetszhet mindenkinek, de valakinek biztosan tetszik. Mindemellett halkan jegyezném meg, hogy talán nem is létezik rossz művészet, ha művészet. Nézőpont kérdése lehet csupán az értékelés és

a terminus is, ami azt röviden leírja, hogy ez vagy az művészet-e vagy egyáltalán mi is az, amit annak tekinthetne – egyfajta közmegegyezésnek köszönhetően – az ember. Goethe azt írja: „... a világ oly nagy, s a lélek annyira szükségét érzi az élvezetek sokszínűségének, hogy a maga helyén a legyszerényebb műalkotás is mindenkor igényt tarthat becsülésünkre.”

Milyen hatással van a kritika a művészetre?

A kritika hatása, ha igazságos, felbecsülhetetlen. Ha igazságtalan, pusztító. Az igazság fájhat, fáj is olykor, de nem pusztít el. Az igazság, ha véletlenül megsebez is, a seb mégis szépen begyógyul. Majd továbbsegit: kiegyensúlyoz, bölcsébbé és jobbá tesz, szolgálja a normális működést, inspirál. A hazugság, a meg nem értő ítélet akár pillanatok alatt elpusztíthat vagy sosem gyógyuló sebeket vág az ember lelkében, és élethosszig tartó szenvedést, könyörtelen gyötrelmeket okoz. Egyetlen gyógyír ebben az esetben is az igazság lehet, még akkor is, ha a megsebzett művész egyedül áll saját igazságával egy közösségi – netán társadalmi – szintű hazugsággal szemben.

Érdekes módon a farkastörvényeket sosem a bárányok írják...

Ha egy érdekalapú társadalmi hierarchia maga alá parancsolja az egyéni értéképítő kezdeményezéseket, az egyéni kísérletező, kreatív művészi próbálkozásokat, nagyon siralmas lesz a végeredmény. Mindemellett nagyon sok hasznos dologtól zárja el a társadalom különböző és egymástól valóban erősen elkülönülő rétegeit, amelyek között már amúgy is oly nehézkes az átjárás. Valójában nincs is. A jelen időben megnyilvánuló kritika, a jelen kor művészetéről való diskurzus hihetetlenül nagy fontosságú, különösképpen, ha igazat mond. Vagyis előjelek és prekoncepciók nélküli. Olyan, amelyik képes figyelmen kívül hagyni a beágyazottság körülményeit, vagyis nem köhögi vissza az érdekdiktátumok nyomására megformált szövegeket. Az értékelések nem lehetnek az objektivitás közelében sem, ha előre kikevert színezetben lazúrozzák a valóságot, vagy egyenesen elfedik azt. Az egyéni vagy csoportérdekek sokszor ellentétesek lehetnek, ám olykor közösen is képesek a hátrányok kiterjesztésén intenzíven együttműködni, ha anyagi vagy pozícióörzési, -szerzési okok ezt diktálják. Hacsak az érdek alapú gondolkodás nem távolodik el magától az egyébként önszerveződő vagy organikus egymásba épülő fundamentumtól, vagyis az egyéni alkotói világok feltétel nélküli szabadságának elismerésétől, nagyon szomorú következményekkel lehet számolni.

Ne engedjétek a kutyákat a homokozóba!

Ott gyermekek játszanak!

Néha az az érzésem, hogy sokkal jobb, ha a politikusok meg sem közelítik a művészet világát. Jobb, ha ezt az egészet valamiféle hóbortos szabadidős marhaságnak tekintik inkább, és semmiféle fontosságot nem is tulajdonítanak a művészetnek, mert akkor sokkal kevesebb kárt tudnak okozni neki. Politikus ne beszéljen a művészet és a kultúra fontosságáról! Ne nyilatkozzon művészeti kérdésekről, ne értékelje, ne véleményezze azt – ab ovo ne nyisson meg kiállításokat sem. Hagyja mindezt azokra, akiket ez a terület megillet, maradjon néző, befogadó. Meggyőződésem, hogy abban is van felelőssége a kritikának, hogy a politikusokat „távol tartsa” ettől a játszótértől.

„A hatalmastól ne félj, de a kisebbet ne nézd le!” (Ősi, kínai bölcelet)

Erről akkor is érdemes beszélni, amikor nem lenne „illendő”. Vagy nem is lenne annyira biztonságos. Merthogy netán kicsit, véletlenül, vagy nem kicsit és olykor szándékosan ráléphet az ember a hatalmasok tyúkszemére, amiért rettenetes megtorlás lehet a válasz. Vagy nem. Mert a visszajelzésre, hangsúlyozom, a korrekt visszajelzésre mindenkinek, minden szinten, mindig szüksége van. Döntéshozónak, művészeknek, de még magának a kritikusnak is. Ez szimbiotikus helyzet, a szükségszerű predesztináció találkozása a kreatív, művészi tartalmakkal és a szabad gondolkodással, a Megértés – Elfogadás – Bizalom nevű hármas ikrek kíséretében. A kritika tulajdonképpen az alapszükségletek egyike, valamiféle éltető dolog. A kritika csak akkor lehet fontos, ha egyáltalán létezik. A kritika akkor hiteles, ha értő és igaz, akkor hatékony, ha korrekt, akkor eredményes, ha diplomatikus, akkor érvényes, ha szakmailag megalapozott, valamint akkor jó, ha lényegre törő és nem szószátyár.

„A halott művész a jó művész!”

Igen, ez lehet, hogy így van. Ezzel nem tudok vitatkozni. De azért az élőkkel is érdemes lehet foglalkozni. Pragmatikusan tekintve a jelenre, mégiscsak igaz, hogy „a mai kor művészete a jövő klasszikusa”. Bizonyosan hiszem, hogy a földi társadalmak többségében a világot az érzelmek alapú megítélés és az ízlés kormányozza, valamint az irigység működteti. Ezért el kell fogadnunk azt is, hogy nem szerethet mindenki bennünket, és mi sem szerethetünk mindenkit. (Bár törekedni azért lehet rá, elegáns dolog is lenne, de nem fog sikerülni!) Mivel azonban több igazság is létezik egyszerre, ezért aztán biztosak lehetünk abban, hogy minden alkotás vagy minden művész igazsága és létének joga valóságos és törvényszerűen igazságos. Ha műkritikáról beszélünk,

Szűcs Gábor, Narthar / akril-vászon, 95×105cm, 2021

akkor bizonyosan fontos tehát, hogy mindezek az igazságok is teret kaphassanak, hogy, urambocsái!, szóbeszéd tárgyává is válhasson a művészet, hogy legyen végre tényező a művészet gazdag és szerteágazó jelenségeinek ismerete széles körben, és ne csak mint bizonyos kiváltságra pisloghassanak unott tanácsstalansággal a műveltségi hiátusoktól elnehezdedett tömegek kifelé a pörköltszaftból.

Értékes vagy értéktelen?

Amúgy nem tudok elmenni a rejtőzködő és pusztuló életművek egyre növekedő problematikája mellett. Nem szeretnék megbántani senkit sem, és nem is ítélek. Csak egy kicsit – vagy még inkább nagyon

– türelmetlen vagyok, mert az örökségek tekintetében nagyon nagy problémával kell szembenéznünk, amely probléma az idő múlásával egyre csak eskalálódik, és komoly veszteségeket generál, napról napra egyre több és egyre nagyobb pusztítással jár csupán már az a tény, hogy ez a kérdés valahogyan még mindig nem került a figyelem fókuszába. Készítettem egy kisebb, tanulmány jellegű feljegyzést e témában, amit az MMA képzőművészeti tagozatán keresztül egy éve már, hogy az elnökség elé is tártunk. Tisztában vagyok azzal, hogy ez a kérdés társadalmi szintű és sokkal nagyobb falat, mondhatnám, kemény dió, és a megoldás valóban hosszú távon is roppant nagy feladat, mely a következő

generációk számára is rengeteg teendővel, odafigyeléssel, kutatással, felelősséggel járó, komoly, áldozatkész munkát feltételez. A művészeti életmű-hagyatékok és rejtőzködő életművek problematikájának terén kifejezetten és súlyosan nagy felelőssége van a műkritikának, a szakirodalomnak, a teóriának és a felsőfokú elméleti képzésnek. Az ezirányú kutatások hiánya úgyszólván horrorisztikus jövőképet rajzol elénk. A műkereskedelmi szegmensről is szólhatnánk, az abban munkálkodók felelősségéről. Úgy gondolom, hogy a kritika, a teória, a kutatás egyrésztől és a műkereskedelem másrésztől mindenképpen erősen összefügg, mégis a haszonorientált, növekedésalapú, saját piaci érdekvizonyait szolgáló művészeti kánonképzés ugyan nem ördögtől való, ám mégsem szerencsés, ha jelenléte vagy közreműködése kizárólag emiatt lenne meghatározó. Hogy mire gondolok? Konkrétan arra, hogy felbecsülhetetlen károkat képes okozni a kereskedelmi szempontok alapján történő „szemezgetés” egy-egy életműből.

Mi is történik ma a művészeti hagyatékokkal? Miért lenne felelőssége a műkritikának e tekintetben?

Engedtetsek meg nekem, hogy válaszként röviden idézzem előbb említett tanulmányomat: „Az adott munkásságot számba vevő, értékelő és bizonyító szakmai háttéranyag híján az életmű rejtve marad, és nem is fog a szakmai figyelem homlokterébe kerülni,

de még csak a perifériára sem. A napi gyakorlat szerint az örökösök, az érintett családok nagy százalékban nem képesek kezelni a problémát, és egyszerűen, rövid úton meg is válnak a »feleslegessé vált« tehertől: teljes életművek végzik hulladékkonténerekben létüket.» „Az életművek pusztulása, eltűnése és megsemmisülése előttünk is zajló, visszafordíthatatlan folyamat. És bizony megállíthatatlan is lesz, ha nem teszünk azonnal lépéseket ennek a művészetpusztító, korszakokat törölő, kegyetlen barbarizmusnak a megfékezése érdekében. Tapasztalatom szerint máris az utolsó utáni órában vagyunk.”

Epilógus

Végezetül tekintsünk ki jelenünkből egy kicsit a jövőnkbe, ha ez egyáltalán lehetséges. Pillanatnyilag nem állnak túl jól a dolgok. Magyarországon meglapultak fontos kötelékek, eltűntek fixnek hitt igazodási pontok. Felmerülhet a kérdés, hogy van-e levegője a művészetnek, lesz-e jövője, érdemes-e művészettel foglalkozni egyáltalán egy ennyire megosztott, polarizált időszakban. A válaszom az, hogy nagyon is van értelme. Az alkotás processzusa és maga a művészet – az életünk. A művészet egyben élethosszig tartó misszióink is. Nekünk – alkotó művészeknek – a művészet minden dolgok eleje és vége. A művésznak pedig igénye a kritika, a visszajelzés, az odafigyelés, éltető eleme a siker. Tápláléka az elismerés.

De legfontosabb a szabadság, mindennekfelett!

F e l e d y B a l á z s

Képzőművészet-kritika – Volt? Van? Lesz?

A feltett kérdésekre a végén kellene válaszolnom, akkor is fogok, de véleményemet hadd előlegezzem meg némiképp azzal, hogy azt mondom: képzőművészet-kritika feltétlenül volt. Még hozzá két korszakra bonthatóan. Volt, és felettébb igényes a második világháború előtti években, volt a második

világháború után is, de ezt az időszakot természetesen már tovább kell cizellálnunk. Kell, mert igényes képzőművészet-kritika 1945 és 1948 között születőben volt, az 1949–1953 közötti években nem nevezhető kritikának, valós kritikai életnek, ami nyilvánosságra került, csak durva apologetikának vagy

Szűcs Gábor / Awakening / akril-vászon, 2009

Szűcs Gábor / *Mistral* / akril-vászon, 95×105cm, 2021

ledorongolásnak, amikor épp a szemantizmusellenesség teremtette meg a szemantizmust... Sajátos időszak az 1953 és 1956 közötti, amelyben némi oldódás volt érzékelhető. 1957-től hullámzóan fejlődő a kritikai élet, és semmiféle, kádárizmus iránti nosztalgia nincs bennem, amikor azt állítom: lett kritika, tehát volt, igaz (finoman fogalmazva, a pillanatnyi politikai helyzetűtől is függően), rávetültek ideológiai árnyak.

Véleményem szerint a 70-es, a 80-as évek „ideológiai lazulása” egyre élénkebb kritikai életet teremtett, igaz viszont az is, hogy a „három t” erre is rányomta bélyegét, mégpedig úgy, hogy lehetett írni a támogatotról, de – és ez fontos – nem kellett feltétlenül jól (írni)! Itt már jelentkezett a politika és

a kritika között egy sajátos diszkrépancia. Bújtatva, de lehetett írni a tőről (jót is, rosszat is!), ami önmagában ráirányította a figyelmet a kritikára is, nem csak a műre, művekre (a kor sajátos jelensége a Műcsarnokhoz tartozó akkori Fényes Adolf Terem pozíciója, ahol úgynevezett önköltséges kiállítások formájában kerülhettek nyilvánosság elé a tőrtek). És – természetesen (a hivatalos fórumokon) – nem lehetett írni (kritikát sem) a tiltottakról, de ez a sáv meglátásom szerint folyamatosan csökkent, aminek egyik oka, hogy még ezekben az években is folyamatos volt a művészemigráció (a nyilvánosság már nem nevezi disszidálásnak). A képzőművészet-kritika fontossá vált, kedvező jelenségnek

tarthatjuk, hogy megosztó lett, de jelentős kritikusi egyéniségek „születtek”. A képzőművészeti kritika állandó része lett egyfajta értelmiségi diskurzusnak.

1990 után a művészetkritika nem vált igényesebbé. Azt várhattuk volna, hogy a demokratikus jogállam (végre) megteremtí a lehetőséget a tágra nyitott szellemi életben a sokszínű kritikai életre, de nem így történt. Sőt! Az átpolitizáltság e területre is erősen jellemző lett. Sajnos a nyilvánosság okozódásával, a több médium miatt, fokozódik a dilettantizmus, a hozzá nem értés. Elképesztő dolgokat olvashat, hallhat az ember képzőművészetről (is). Vagyis: képzőművészeti kritika volt, viszont erősen kétséges, hogy van-e (ennek jelenségeiről a későbbiekben szó lesz) és, a folyamatokat extrapolálva, kétséges, hogy lesz-e? Minderre tehát még kitérek. De fontos a kérdés: miben láthatjuk mindennek okait, mi vezetett, vezethetett ide? Már ott kezdődik, hogy vitatkozni lehet arról, hogy egyáltalán mi is a képzőművészet. Ugyanis ennek határai folyamatosan és radikálisan tágulnak s bővülnek, műfajhatárok lebomlanak, új művészeti jelenségek születnek. Hogy mi a képzőművészet, s ezáltal, hogy a kritikája mivel is foglalkozzon, annak fogalmát tisztázni nehéz. Hagyományosan képzőművészet a festészet, a szobrászat, a grafika és ennek sok ágazata, műfaja. De: az úgynevezett iparművészet ágaiból, természetesen elsősorban a kézműves (craft) iparművészet által létrejövő művek képzőművészeti értékeket hordoznak, immanens belső tartalmaik képzőművészeti. Kerámiából pillanatok alatt lesz kerámiaszobrászat, üvegből üvegszobrászat, ötvösségből fémszobrászat, nem is beszélve a kárpitművészetről, amely, mint egyedi műfaj, ab ovo képzőművészeti minőséget hordoz, a kezdetektől. Miért fontos ez a kritika szempontjából? Mert felveti a kompetencia kérdését, és szintén elvezet a hozzáértés problémájáig, ami – akárhogy is vesszük – a kritikáirást végző személy esetében alapvető követelmény. Külön terület az iparművészet, természetesen, ugyanakkor az ágazatok kritikai gyakorlatában sok az átfedés, a kollízió, az elméleti és gyakorlati tisztázatlanság, igaz: a harmónia és az egybeesés is, például magam is tagja vagyok a *Magyar Iparművészet* című folyóirat szerkesztőbizottságának...

Talán aktuálisan nagyobb gond a digitalizáció által felvetett sok probléma. A számítógépes kultúrában rohamosan fejlődik a számítógépes képalkotás gyakorlata. A magyar terminus technicus (egyik megközelítésben) elektrografiának nevezi (ilyen névvel társaság is működik). Ez régebbi kifejezés, de tágabb a szorosán vett digitalizációnál (hiszen ide tartozhat a különböző fénymásoló technikák sora, a xeroxozás stb.). Nem kétséges, hogy a számítógépes képalkotás képzőművészet, de ki írjon róla?

A szemléleten túl itt is fontos a hozzáértés, a kompetencia, de „ebből” még nagyon kevés van. Ennek a területnek még nincs kialakult szakkritikája (jelentős helyeken kevés is a megjelent elemzés). Talán éppen ezért is tapasztalni azt, hogy maguk az alkotók írnak, és ez jó, de emögött inkább az ismertetés szándéka áll, mint a kritikáé.

Ugyancsak „gond” a fotográfiával kapcsolatos sok határeset, amely már jelentkezett a grafikai technikák bővülésekor (szita-szerigráfia, ofset stb.). Itt azonban nagyjából körvonalazhatók a folyamatok. De. A digitális fotó is szervesen beépül a képzőművészetbe, a fotó már mint fotó is „tovább dolgozódik”, sok esetben képzőművészeti művé válik, ráadásul a határesetek, átmenetek fokozódnak, az alkotók tovább dolgoznak a kinyomtatott műveken is... Ki tudja ezt követni kritikusként? Ráadásul: a fotó, képek sorozataként megmozdul(t), videó vagy film lesz belőle, de az alkotó szándéka nem hagyományos film vagy videó létrehozása, hanem képzőművészeti műé. Az újabb kori technikai képzőművészeti kifejezési eszközök robbanásszerű fejlődése, a komplex hatásmechanizmus előtérbe kerülése miatt erre már minden mástól eltérő felsőfokú képzés is született, például a Magyar Képzőművészeti Egyetemen intermédia szakként, ahol a képzés is új utakra helyeződött, és a képzési gyakorlat is remélhetően megoldja majd a kompetenciabeli nehézségeket. A képzőművészeti tárgy fogalma tehát bővül(t). Land art, street art, techno art, természetművészet, installáció. A képzőművészet kilép a zárt vagy körülhatárolt (táblakép, köztéri szobrászat stb.) térből, környezetalakító (befolyásoló) funkciót (is) kap, ráadásul új materiák tömeges megjelenésével. A mű már nem az örökkévalóságnak szól, legalábbis szándéka szerint, hanem sok esetben a pillanatnyiságnak. S ha mindezt kiegészítjük az akcióművészet, a performansz jelenségkörével, ezek végső soron érintkeznek előadóművészi területekkel, noha a cél itt is egészen más, nem a hagyományos előadói, esztétikai és műfaji követelményekhez hasonlítható. A mozgás művészete, szinte mint képalkotó, de igenis látványalkotó vizuális művészetként áll előttünk, s nem előadó-művészetként. Vagyis: a képzőművészet határainak tágulásával egyre nehezebb (és összetettebb) a kritikus dolga. Óhatatlanul specializálódás alakul ki, illetve összefonódás vagy érintkezés az iparművészet, a fotográfiával, az előadó-művészetekkel. Itt merül fel a nagy kérdés: ilyen körülmények között ki lehet, ki legyen kritikus? Óhatatlan a párhuzam más ágakkal. Ha például (jellemzően) irodalomkritikus irodalomtörténezből, zenekritikus zenetörténezből lesz, akkor képzőművészeti kritikus művészettörténezből legyen. Ez igaz is, meg nem is. Sok művészettörténezből lett műkritikus, a háború után talán a legjobbak, de ma már mindezt elsöpri a kurátorkultusz kialakulása.

Ma a fiatal művészettörténészek nem annyira kritikusnak, mint kurátornak készülnek. Alkotói habitusuk inkább koncepciók megfogalmazásában, megvalósításában, teoretikus, művészetfilozófiai kérdések elemzésében, kiállítások szervezésében manifesztálódik, mintsem hagyományos kritikai, elemző magatartásban. Ezen a területen ráadásul van még egy döntő kérdés. Míg a zenetörténész képzés a Zeneakadémián folyik, s valamilyen gyakorlati zenei tudás is szükséges a képzésben való részvételhez, addig a művészettörténészeket az ELTE-n képzik, kizárólag elméleti, történeti ismeretek megszerzésével, például a Képzőművészeti Egyetemmel történő együttműködés nélkül, tehát gyakorlati, művészettechnikai tudás, ismeretek nélkül. S természetesen – el ne felejtsük – a művészettörténészek kutatók lesznek, muzeológusok, egy-egy terület szakértői. Ebből is következik, hogy egyre inkább érezni, amit már jeleztünk, hogy egyre több alkotóművész fejt ki kritikus, de leginkább ismertető, tájékoztató, elemző tevékenységet. A lényeg: bizonytalan a képzőművészet kritikus utánpótlása, bizonytalan a hozzáértés. S itt kell felvetnünk egy ugyancsak meghatározó kérdést. Egyáltalán: mi a kritika, miben áll a kritika? A szónak van nyelvi, köznyelvi, tudományos értelmezése. Alapvetően ez helyes, de a szó maga keményebben fordítható: ítélet. Ez egyfajta sarkosság, egzaktság. Amikor a kritika természetesen bíráló, bíráló értékelés, döntés (!), ugyanakkor – felfogásban – vélemény és elemzés (is lehet). Kérdés, hogy mi a prioritás. Mié az elsőbbség? Itt alkati tulajdonságok is befolyásoló körülmények. Van, akinek a személyisége is sarkos (természete szangvinikus, indolens), vagy épp könnyen alkot véleményt, mond igent vagy nemet, van, aki óvatosabb, körültekintőbb, aki az „igen, de” fordulatot alkalmazza. Másképpen: van, aki a pozitívumokat emeli ki, helyezi előtérbe, s van, aki a negatívumokat. Magam elemző alkatnak, inkább értelmezőnek tartom magam, véleményem szerint nem a feszültség keltése a cél, bár lehet, hogy épp ez a kritika belső meghatározója: a feszültségkeltés. Az én számomra a kritika pozitív tartalmú is lehet, de – és ez nagyon fontos – semmiképpen nem lehet apologetika. Sajátos személyes probléma, hogy kortárs mű, művek megítélése esetén (jellemzően erről a korról töprengünk) fontos-e, hogy a kritikus ismerje személyesen is az alkotót, vagy csak a művek látványa alapján ítéljen. Természetesen erre az lehet a válasz, hogy a kritikus tartsa magát távol a személyes ismeretségtől, hiszen ez a körülmény eltávolíthatja az objektivitástól, ám ugyanakkor tudjuk azt is, hogy egyes területeken „mindenki ismer mindenkit”, s a kölcsönös személyes kapcsolatok, ismeretségek hálózata, különböző érdekek által befolyásolva, bizony alakíthatja az ítéletet, a kritikát.

S itt egy újabb elem. Manapság inkább hódít a promóció, az ajánlás, a reklám, mint a vélemény, a bírálat. Erre – mármint művészetreklámra – sok példa van, egyre több pénzt is költenek rá (ami jó). Fontos, fejlődő ág a művészetreklám, de távol van a kritikától... S itt merül fel a sajtó kérdése, s újra csak, hogy kik írnak a képzőművészetről. Tapasztalom: írnak az újságírók. Ez addig helyes, amíg információ, s onnan már bizonytalan, amikor vélemény is... És azonnal azt is hadd tegyem hozzá: a kritika lehet sokoldalú esszé, tanulmány, dolgozat, és a kritika lehet recenzió, tömör, rövid vélemény. A kritika publicitása, nyilvánossága szintén alapvető kérdés. Milyen és melyik médiában jelenik meg? Ez lehet nyomtatott, digitális (internet, Facebook, honlap, portál), auditív (rádiók), vizuális (televíziók). A nyomtatott lehet: lap (napi, heti), folyóirat, kiadvány, periodika, cikkgyűjtemény, könyv, tanulmánykötet. Ezek visszaszorulása határozott jelenség, igaz, ezekből sok átkerül(het) az internetre. A digitális ismeretáramlás rohamosan fejlődik, s jellemzője a promotálás, az ajánlás. S ide kötődik szorosán, és nagy fontossággal bír, hogy a kritika súlyát, annak tartalmán túl – amiről még szó lesz – két, lényeges körülmény befolyásolja, alakítja: 1. ki írja a kritikát, ki írja alá?; 2. hol jelenik meg? Minden művészeti ágban kialakulnak nagy személyiségek, ez így van a képzőművészetben is. Az ő véleményük nagy hatású, s – új kifejezést használok – kánonképző tényező. És ez így van a publicitással is. Jelentős lapban, folyóiratban (szakmaiban!) jelen lenni, kritika által, kánonképző tényező. (Zárójeles megjegyzés: egyre fogynak a jelentős kritikus személyiségek).

S itt állok meg nagy hangsúllyal, egy kiemelt jelenségnél, ez pedig a hallgatás, az elhallgatás. Mert ez is kritika. Talán óvatosan úgy fogalmazhatok: virtuális kritika. A valamiről nem írni, valamire nem reagálni is nagy felelősség. A nem írás is ítélet. Sokszor erősebb, mint az írás... A művészet története sok bizonyítékkal szolgál arra, hogy valamikor elhallgatott, nem ismertett művek, műcsoportok, művészek később jelentős értékűek válnak. Az ignorálás döntés: valakit, valakiket, valamit kiiktatunk a művészetből. A kritikának tehát két véglete, végpontja van, auditív példával élve: a hangereje és a csendje. Meg kell azt is jegyeznem, hogy kritika lehet a társaságban, közösségben (ülésen, közgyűlésen stb.) elhangzott vélemény is. Az adott csoport, kollektíva fontossága szintén erősen befolyásoló hatást gyakorolhat. Nevezhetjük ezt informális kritikának is, melynek jellemzően a nyilvánossága szűk körű, de létezése tényszerű, s mindez vezethet szakmai konszenzusra vagy épp ütközéshez. Vagyis – és ezt a következtetést ismét meghatározónak tekintem – a kritika művészpályát befolyásoló körülmény és tényező. A kritika segíthet a sikerhez,

Szűcs Gábor / Sierra / akril-vászon, 105×95 cm, 2021

igaz, mindig van ellenpélda is. Leginkább az 50-es években akadtak rá példák: akiről rosszat írtak, majdnem biztos, hogy jó művész volt... A kritikának tehát nagy a felelőssége is, mert tehát meghatározók (lehetnek) a következményei (sok példáról tudunk, amikor kritika igen rossz hatással volt egy-egy alkotó további pályájára). És talán most következik a kérdések kérdése. Ha tehát a kritika ítélet, akkor minek alapján ítél a kritikus?

Az „*ítélet*” jogi kifejezésnek tűnik (noha logikai), s ha ez így van, akkor úgy tehetem fel a kérdést: mi az a törvény, törvényszerűség, törvénykönyv, amelynek alapján ítélni kell? Nos, jól tudjuk, a művészet nem tudomány, nem matematika, nem jog és még

sok minden nem, de – így fogalmazok – van egy értékrendszere, amely (esetleg írásban nem feltétlenül rögzített) kritériumrendszerre épül, és a kritikus ennek, ezek alapján ítél, ennek alapján kellene, hogy ítélkezzen, ítéljen. De! Még ha ez az értékrendszer, normarendszer egzakt is (vagy annak látszik) és szillogizmusok rendszere, a helyes következtetések tudománya, a művészetben mégsem garantált a totálisan védhető végeredmény, mert bármilyen felkészült a kritikus, bármennyire megalapozott az értékrendszere, végső ítéletét meghatározza – és ismét egy új, ám lényeges kifejezés – az ízlése!

S most egy vitatható megállapítás: a kritika azért nem tudomány, mert befolyásolja az ízlés (például

Szűcs Gábor / *Sepulcrum* / akril-vászon, 105×95 cm, 2021

mely művészi törekvésekkel szimpatizálok vagy sem). Van művészettudomány, van művészettörténet, zene tudomány, irodalomtudomány, de a kritika nem ezek körébe tartozik (noha lehetnek tudományosan is helytálló felfedezései, következtetései!), mert – újra hangsúlyozom – a kritikában döntő az ízlés. Illetve vitatkozhatunk erről: lehet, hogy van, aki azt állítja, állíthatja, hogy a magasrendű kritika épp az, ami elrejti a személyiséget, a személyességet és értéke épp a maximális tárgyyszerűség. Ez is akceptálható álláspont, de én nem ezt képviselem, hanem azt, hogy a művészettudomány objektív, a kritika szubjektív, lényege, hogy ne legyen verdikt. Megint van egy „de”. A szubjektivitásnak is vannak szakmai

határai. Kritika és indulat összefér, de a határok itt is fontosak. Mindenesetre magam azt a kritikát szeretem, amely szakmailag érvelő, de személyes. Nem kell, hogy feltétlenül mögötte álljon a verifikáció, az állítás igazolása, megerősítése. Ezt a gondolatmenetet két kifejezéssel kezdtem: az értékrendszerrel és az ízléssel. Az értékrendszerrel kevés szót ejtettem. Itt alapvető a tudás, a történeti, esztétikai, filozófiai, szakmai, technikai ismeretek összessége. Bosszant a felkészületlenség, ezzel egyenrangúan a mellébeszélés, ami szakmai hiányokat is jelez. Úgy érzékelem, hogy a fiatalabbaknak jobb az elméleti felkészültsége, mint a gyakorlati, jobb a napi, mint a történeti. Ennek megfelelően a képzőművészeti

kritika is inkább teoretizálódik, az empiria hátrányára. Így az értékrend, eszmény- és normarendszer szorosan épül teóriákra, művészetfilozófiára, s nem a tapasztalatra (empíriára), igaz, a kortárs képzőművészet gyakorlata is teoretizálódik, a koncept art folyamatai (újra) ismét erősek. Alapvető tehát a kritikus értékrendje, amely természetesen alakul, átalakul, s amelyben véleményem szerint – bár bizonyos szempontból talán ezt a kifejezést anakronizmusnak tarthatják, tarthatjuk – meghatározó a szakmai tudáson túli világnézet. Milyen ontológiai alapokra építkezik a kritikus műveltsége? Mi a nagy kérdésekről vallott álláspontja? Mi az axióma? Hogy abszolút érthető legyen, amiről gondolkodom, az például a keresztény világnézetre épülő kritika lehetősége, helye. Vagy az ezzel totálisan szembehelyezkedő világnézetek befolyásolóereje. Teizmus, ateizmus, egzisztencializmus, szkepticizmus. Eszmék vonzása, választása. Determináció vagy szabadságeszmény? Vita lehet arról, hogy egy kritikus értékrendnek ez az extrapolált hipotézis vagy hit (filozófiában is) része kell-e hogy legyen, vagy csak része lehet, vagy egyáltalán nem fontos? Döntő: alapvető a tradícióhoz és – jobb híján nevezem így – progresszióhoz való viszony! Válasz lehet az is (lehet, hogy ezt képviselem), hogy egy ilyen világnézeti fundamentum fontos a kritikus személyiség és egyéniség egészéhez, de ennek nem kell feltétlenül látszania a napi kritikus praxisban. És elfogadhatónak tartom, hogy valakinek az axiómája erősen avantgárd vagy éppen hagyományörző, de ez érvekben manifesztálódjon. Talán mindebből az a következtetés is kiderül, amit képviselek, hogy a kritikai élet attól szép és értékes, ha a vélemények nem feltétlenül harmonizálnak, hanem adott esetben ütköznek. A kritikák szembenállása nem baj, hanem érték. A kritikák kollíziója az értelmiségi lét egyik, szerves része. A kritikák sokfélesége egy társadalmi/ közéleti/művészi atmoszféra pozitív megnyilvánulása.

Mintha ez hiányozna a művészeti közéletből. Eljutottam az egyik legérzékenyebb kérdéshez, melyet kerülgettem talán, implicite gondoltam is rá (írásom elején fel is villantottam), de eddig még nem mondtam ki, s ez az átpolitizáltság kategóriája, vagyis kritika és politika viszonya. Érzékeny terület, noha biztosan legtöbben egyetértünk abban, hogy a művészetkritikának a politikától távol kellene tartania magát. A magyar történelem csak XX. századi alakulásában olyan nyomasztó történései vannak kritika és politika összefonódásának, s ezáltal érték- és minőségvesztésének, hogy ezek hevesen argumentálják a távolságtartást. Itt megint kell tennem egy fontos esztétikai cezúrát. A művészetek között fontos a megkülönböztetés az alkotóművészetek és az előadó-művészetek között, melyek más és más problémával küzdenek a politikához való viszonyulás tekintetében.

Az alkotóművészeteknél mindig fontos a mit, az előadó-művészeteknél mindig fontos a hogyan! Felmerül a kísérletezéstől a protestálásig sok kérdés. Alapvető kíváncsi a művészet szabadsága, melyre 1990 után, minden feltétel adott, elvártuk tehát azt is, hogy a kritika magasabb szintre emelkedjen, hiszen például végképp függetlenedik a politikától, de ez nem feltétlenül történt így. Ugyan magasra emelkedett az elméleti felkészültség szintje, sok mélyen elemző, kitűnő írás, kiadvány, folyóirat jelenik meg, de a művészeti közélet átpolitizáltsága nem feltétlenül tesz jót a művészetkritikai gyakorlatnak. Kialakult az a kétosztatóság, hogy bizonyos művészeti jelenségekről, eseményekről, kiadványokról, helyszínekről (!) csak és kizárólag – eufemisztikusan – ez az oldal ír, míg más jelenségekről, eseményekről, helyszínekről a másik oldal. Mindez jellemző a képzőművészeti kritikára is. Mindenesetre van olyan, amúgy magas színvonalú szakmai havilap, amely egyszerűen nem ír, nem reagál a Műcsarnok kiállításairól, kiállításaira, annak szervezeti, irányítási rendszere miatt, noha például e napokban is egyidejűleg öt, kitűnő kiállítás látható a legjelentősebb és első számúnak tartott magyar kortárs kiállítóhelyen. Mint ebből kiderül: nem vagy nemcsak a nagypolitikához való viszonyulásra gondolok, amikor politika és kritika ambivalens kapcsolatát emlegetem, hanem a kritikai diskurzus résztvevőinek olyan döntéseire is, melyek politikai alapúak, de szakmát érintők.

Visszatérve az előljáróban és dolgozatomban feltett kérdésre: képzőművészeti kritika volt a II. világháború előtt, ellentmondásos és torzulásokkal teli 1945 és 1956 között, 1957-től a rendszerváltásig fokozatosan fejlődő, ám ez mindig a politikai körülmények által befolyásolt.

1990 után pedig a helyzetkép ellentmondásos: a magas szintű és igényű, elméleti, kutató háttérű munka mellett a folyóirat-, lapkritika, amely adott esetekben publicisztikával is érintkezik, súlyosan háttérbe szorult, másodlagossá vált, jövője bizonytalan.

Végső tapasztalat: ma a szakfolyóiratok inkább ismeretnek, promotálnak, jobb esetben elemeznek, leíró jellegű írásokat közölnek, mint bírálják, mintsem hagyományos értelmű kritikákat közölnének (Új Művészet, Balkon, ArtMagazin, Műértő). Határozottan érzékelhető, hogy a folyóiratok szubkultúrákat, csoportérdekeket képviselnek, s így nagyon kevés az olyan teljesítmény, amelyről több helyen is olvashatunk írást. Különös módon, ha bírálatról van szó, akkor az inkább politikai alapú, és nem szakmai, s ha netán vita van, az is hamar válik politikai alapúvá, s nem marad az esztétika, a minőség területén. A kritika inkább abban nyilvánul meg, hogy egy-egy írás hol jelenik meg. Az írás megjelenése a lényeges, nem a hangneme. A nyomtatott sajtó háttérbe szorulása, a napilapok művészeti kritikától való távolságtartása veszteség. Művészeti polémia kevés van, ha van (ritkán, ritkulóan), az fontos.

Szűcs Gábor / Ihy / akril-vászon, 150×180 cm, 2020

Szurcsik József festőművész és
Feledy Balázs művészeti író művészet-eleméleti írásait
Szűcs Gábor festőművész munkái illusztrálták.

Szűcs Gábor / Magma / akril-vászon, 105×95 cm, 2021

Mgr.art. Szűcs Gábor

Dunaszerdahely, 1990. 10. 05.

Mgr.art. Szűcs Gábor a Pozsonyi Képzőművészeti Főiskolán szerzett diplomát. Számos díjat nyert Hollandiában, Magyarországon, a Cseh Köztársaságban és Oroszországban. Somorján és ... élő és alkotó festőművész, tanár, multidiszciplináris művész és videomappingként is dolgozik.

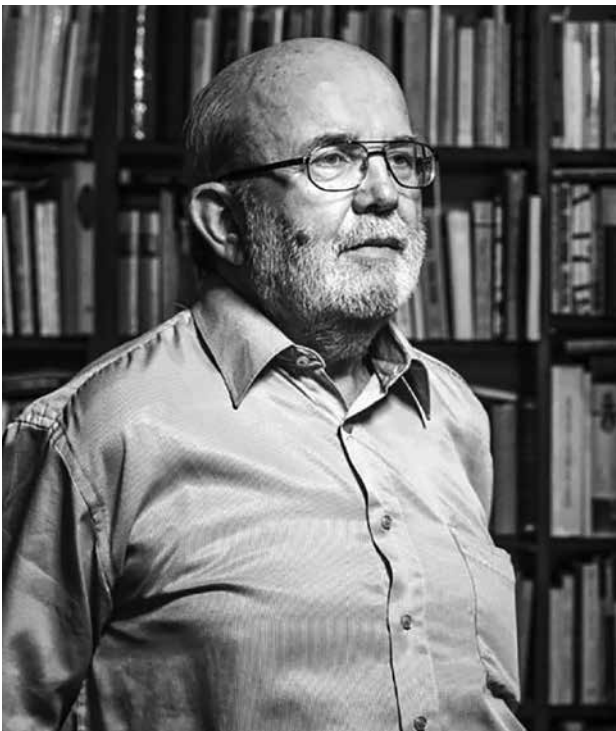
Szűcs Gábor festményei különböző témákról hordoznak üzeneteket: komputertechnológiáról, természetes földi tájakról és földönkívüli világokról. Inspirációforrása az univerzum. Festményei absztraktnak tűnnek, de a címük mást sugall, felváltva irányítva a figyelmet a valóságos térre és a kibertérre. A képek térként jelennek meg, amely különféle üzeneteket tartalmaz.

Mondanivalóját a részletekben rejtje el, a valóság és a formák eltorzításával fejezi ki. A torzítás egy változtatás, csavar vagy nagyítás, amely folytán valami másnak tűnik, mint amilyen a valóságban. Eltorzítani lehet képet, videót vagy akár gondolatot is. A tudatos forma-bontás pontatlan formákat hoz létre. Ennek eredményeként a figyelem arra összpontosul, ami egy kaotikus elmében összegyűlt információ többletnek tűnik. A káosz mögött valójában gondosan szervezett ismétlődő struktúrák vannak. Ezeket a véletlen teremti, amely fluktuáló természettel ruhazza fel őket. E struktúrák ihletői a sérült fájlok, számítógépes vírusok és „digitális baktériumok”. Ez egy instabil és állandóan változó folyamat.

email: info@gaborszucs.com, honlap: www.gaborszucs.com, <https://www.tyrrellartgallery.com/artists/gabor-szucs/>

Filep Tamás Gusztáv Tóth Lászlóról

Ha laudálás ürügyén elkezdénem felsorolni Tóth László műveinek bibliográfiai adatait, akkor nyilván jóval már az előtt lejárna a számomra megszabott idő, hogy akár csak a legfontosabb munkái címét kimondanám. Logikusabb meg- oldás, ha méltatását azzal kezdem: az az ember ő, aki kíváncsisággal, érdeklődéssel elegy kötelességtudatból szinte mindig tudatosan olyasmit csinál, ami a közvetlen közegében még nem volt. Ezért aztán – szerzőként, összeállítóként, szerkesztőként, műfordítóként – sok olyan könyv kapcsolódik a nevéhez, amely a maga nemében „első”. Az életműnek látszólag a perifériáiról, illetve korai szakaszából hozván erre példát: az 1980-as évek elején neki köszönhető az első interjúkötet szlovákiai magyar írókkal – a Vita és valamást egyébként az 1945 utáni csehszlovákiai magyar irodalom „keretes regényének” nevezte –, az évtized végén pedig az első szlovák és szlovákiai magyar írókkal közösen készült interjúsorozat (Hatszempkőzt, avagy Korbúcsúztató anno 1989 főcímmel – mely cím a beszélgetések időpontjára is utal).

Tóth László író-költő

Tőle származik a csehszlovákiai magyar irodalom 1945 utáni első meseregénykéje – Ákombákom, 1980 –, és ő szerkesztette a terjedelmét és minőségét tekintve egyaránt méltó első antológiát az 1945 utáni szlovák költészetből – Gyújtópont. 26 mai szlovák költő, 1984. Költőről lévén szó, talán logikus lenne, ha szépírói munkáira, versesköteteire szánám a legtöbb időt, noha alkatomnak inkább egy másik vonulat felelne meg jobban; a kisebbségtörténeti munkáié. Másrészt magam jelentettem ki róla többször, hogy életműve – akkor is, ha ma úgy gondolja, van olyan munkája, amellyel más, fontosabb opusoktól vonta el az időt – szokatlanul egységes, minden könyve ugyanannak a szemléletnek egymáshoz kapcsolódó, egymást kiegészítő lenyomata. Harmadrészt azonban Tóth László szépirodalmi teljesítményeiből kétségtelenül a versesköteteket értékelték először – és a legtöbbre. A költészetéről nemrégiben megjelent tanulmánykötetben – Az „én” létesülése és elhallgatása – népiek, posztmodernek, egzisztencialisták egyforma hévvel keresik e költészet értelmezési tartományait. Nem gyanús-e, tettem föl a kérdést a kötetet kézbe véve, hogy annyi és annyiféle embernek tetszik? Talán nem. – Ennek egyrészt a Tóth versvilágát átható végtelenül gazdag allúziórendszer lehet az oka, amelyben mindenki megtalálja a magáét. Költészetének talán legizgalmasabb árnyalata az általa mások kapcsán emlegetett ontológiai abszurd, amelynek egyik legértékesebb változatát ő hozta létre a magyar költészetben, s amelynek hősei mi magunk vagyunk, a 20. század végi, 21. század eleji, ezredfordulós-létvégi kor ügyefogyott, magányos kisemberei, kis-értelmiségijei, akik tömegestül vettünk részt a társadalmi mozgásokban, forradalmakban, de azért (ma már?) szívesebben olvasunk Kantot vagy – hogy Tóth egyik utóbbi verseskötetének címére is utaljak – Wittgensteint. Költészete rendkívül gazdag kulturális hagyományból nő ki, s jellemző talán, hogy akik éppen a szocreálba ojtott klasszikus kulturális örökség védelmében bírálták őt pályája első szakaszában, kevésbé voltak tisztában e hagyomány összetett mivoltával, mint ő és nemzedéke jelesebb tagjai. Ehhez és a költészethez való viszonyát hadd

próbáljam meg érzékeltetni két, újabb munkáiból vett idézettel: „A hagyomány (...) nemhogy megköt, hanem továbblök bennünket” – illetve: „annak igazolását, hogy a vers (...) megszűnt természetes környezetünk lenni, abban keresni, hogy az emberek nem igénylik a verset, nem több pusztaszemfényvesztésnél; ez a felelősség áthárítása mindazok részéről, akik a mulandóval kufárkodnak a múlhatatlan értékek őrzése, tisztelete helyett”. Utólag már nem is meglepő, hogy Tóth László, akit korábban a költészeti modernitás összmagyar vonatkozásban is egyik újjítójának tartottak, egyszer csak elkezdett művelődéstörténettel foglalkozni. Aminek az előzményei ott voltak már az 1970–1980-as évek fordulóján írt irodalom- és színháztörténeti tanulmányaiiban, vagy a pozsonyi Irodalmi Szemle című folyóirat koncepciójában – amely szerkesztőségéből azután Varga Imrével együtt eltávolították –, de főképpen a Budapestre: szülővárosába történt áttelepedése utáni tevékenységében. Ahol két évtizeden át a maga szlovákiai magyar identitását éppoly magától értetődőnek vette, mint a magyar irodalom egységét. S látva, hogy az erdélyihez viszonyítva a csehszlovákiai magyar szellemi életnek Magyarországon alig van recepciója, nincsenek hívei, nincs tábora, tervet dolgozott ki a csehszlovákiai magyar irodalom hazai kiadására, aztán 1989-ben létrehozta a *Regio* című, eredetileg csehszlovákiai magyar súlypontú kisebbségtudományi szemlét, mely már 31. évfolyamát éli. ² Igényes könyvkiadót alapított és működtetett, az Istert, amelynek programjában a 20. század első felében működő magyar filozófusokat bemutató könyvsorozat is szerepelt, s ahol egy olyan sorozat indítására is kísérletet tett, amelyben a szomszéd népek szempontjából láttatja a magyar történelmi személyiségeket. S itt jelzem azt is, hogy komoly apportot vitt be a Kalligram és a Nap (Dunaszerdahely) kiadók programjába is.

Nem hinném, hogy túlzok, ha azt állítom, hogy a csehszlovákiai, illetve szlovákiai magyar társadalom számos jelensége, a közösség kultúrájának sok eredménye Tóth munkája révén kerülhetett be a feltételezett magyar kulturális köztudatba. Idevágó munkáit talán

nem illenék módfelett dicsérnem, hiszen több ilyen vállalkozásában részt vettem. A szubjektíve legfontosabb ezen a területen mindkettőnk számára nyilván Peéry Rezső válogatott írásai három kötetének sajtó alá rendezése volt. Peérynek később Tóth még további két kötetét is összeállította-rekonstruálta, s ahogy mindig hallani fogjuk, saját identitásában is támasztékot talált e pozsonyi polgár munkásságában. Ezzel a második világháború után predestináltan népi-parasztinak, illetve úgynevezett baloldalinak minősített szlovákiai magyar szellemi örökség és az ő és nemzedéke által honosított modern irodalmi hagyomány mellé beemelte a történetesen pozsonyi történelmi urbánus szellemi értékeket, utat nyitva a két világháború közötti ilyen irányú szlovén eredmények újra fölfedezésének. Egy egész – állítólag nem létező – korszakát fedezte föl a csehszlovákiai magyar szellemi életnek: – az 1945–1948/49 közötti jogfosztottság és a „hallgatás évei” több száz dokumentumát ásva elő levéltárak, kéziratárak mélyéről és személyi hagyatékokból. S ő kezdeményezte A (cseh)szlovákiai magyar művelődés története című négykötetes vállalkozásunkat, amely megelőzte és sokáig helyettesítette a szlovákiai magyar hasonló kiadványokat is, amikor pedig azok elkészültek, hangsúlyozottan támaszkodtak erre az előzményre. Kiadója, szerkesztője, társszerzője volt ennek a ma is megkerülhetetlen kiadványnak.

Azt ígértem, nem fogok bibliográfiát felolvasni. A tíz évvel ezelőtti monográfiámban hol rövidebben, hol bővebben Tóth minden könyvéről, szerkesztői tevékenységéről, mindenféle kultúrmisszionáriusi munkájáról külön szoltam. Aki többet akar tudni a most elmondottaknál, lapozzon bele abba a monográfiába, esetleg csak a végén levő műjegyzékbe. Még jobb, ha elővesz, elolvas vagy újraolvas tőle egy-egy ott adatolt könyvet. Így cselekedhetünk az ő instrukcióihoz méltón. Mert, ahogy legutóbbi könyveinek egyikében írja: „Nem az írás az igazi alkotómunka, hanem az olvasás. Az írással az ember önmagát teremti meg – jó esetben mások számára. Az olvasással az élhető világot hozza létre – önmagának.”

Jegyzet

1 Elhangzott Tóth László Magyar Művészeti Akadémiabeli székfoglalója alkalmából.

2 Közben két évig szünetelt, így az idej valójában a 29. évfolyama a lapnak. (FTG)

B l a n k a S t e h l í k o v á

Öt év Adolf Born nélkül

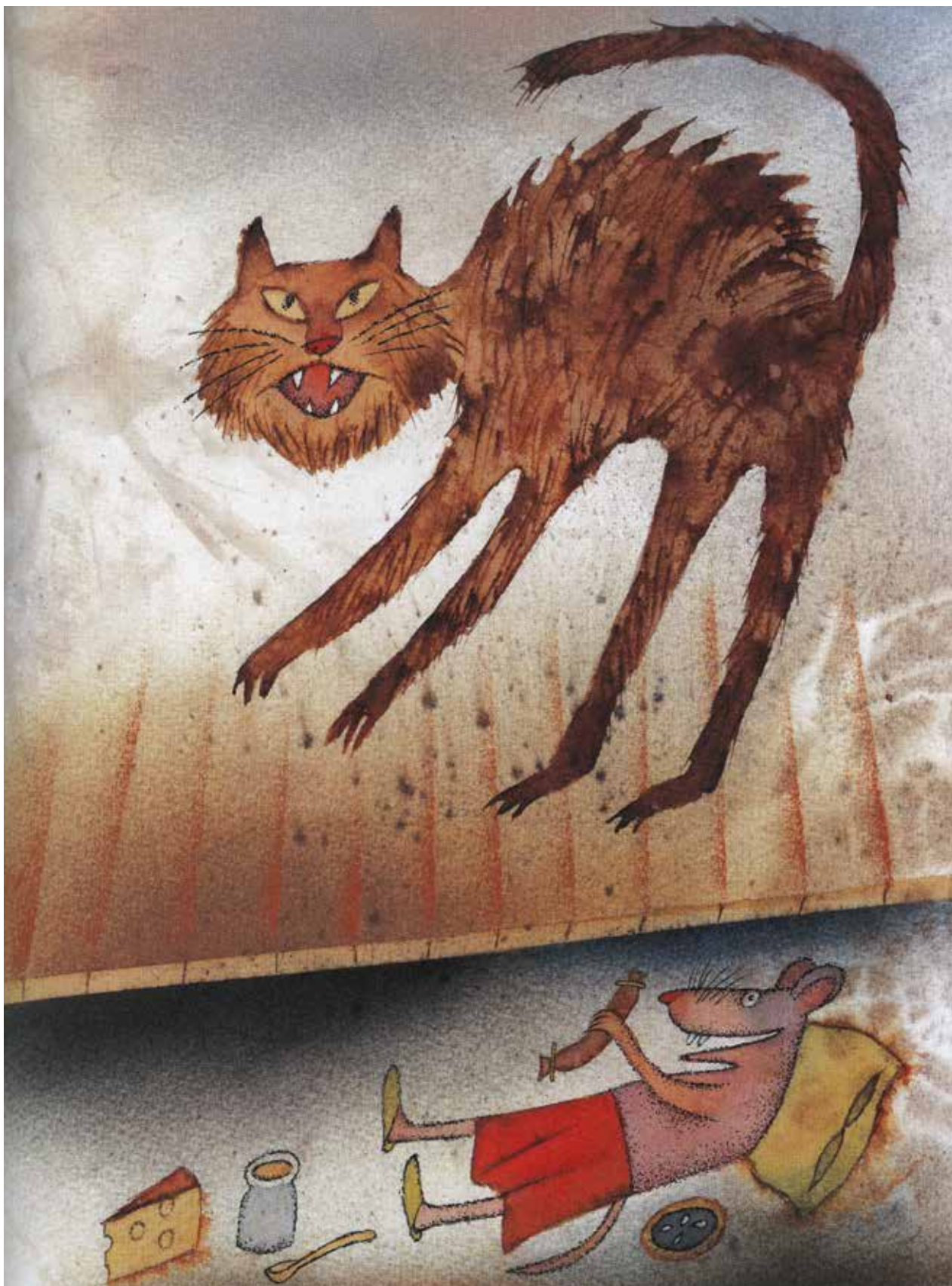
Szombat este, 2016. május 21-én letette ecsetjét, és a rákövetkező éjszaka átvitte őt az öröklét küszöbén. Ilyen váratlanul halt meg 86. életévében Adolf Born. A Cseh Köztársaságban ő volt a legismertebb élő képzőművész. Ismerte őt minden generáció, és talán valamennyi társadalmi réteg. Nézőire, olvasóira alkotás közben is gondolt. Tekintettel volt rájuk. Műveinek megértéséhez sosem volt szükség bonyolult magyarázatokra, sem kiegészítő kommentárookra. Ugyanakkor sosem járult hozzá, hogy munkáit kommersz célokra használják fel.

Tehetségének, megfigyelőképességének, fantáziájának, játékosságának, fáradhatatlan lendületének és munkabíró képességének köszönhetően Adolf Born rendkívül nagy visszhangra talált – köszönhető ez annak is, hogy hatvan éven át kezdeményezte legtevékenykedett számos műfajban. Foglalkozott

rajzzal, karikatúrával, humoros rajzzal, grafikával, illusztrációval, rajz- és bábfilmel, díszlettervezéssel, végül plasztikával is. Volt néhány műfaj, amelyet váratlanul otthagytott, mint például a karikatúrát, és humoros rajzra váltotta. Amikor 1974-ben Montrealban Humorkirályvá kiáltották ki, meglepő módon nem foglalkozott vele többet. Helyette addigi „komoly” absztrakt grafikáit gazdagította. Vidám rajzokat elsősorban gyerekkönyv illusztráció, illetve művészi animációs filmek formájában készített, amelyekben František Doubraván kívül részt vett kollégája és életreszóló barátja, a nagy mesélő, Miloš Macourek is. Gondoljunk csak a máig népszerű Mach és Šebestovára, vagy Žofkára, az állatkerti kismajomra. A bábfilm révén jutott el Born az utóbbi években készített polikróm plasztikáig és tárgyakig. Végül több, mint 400 könyv illusztrálásának köszönhetően

Ezópusz mesék, A tücsök és a hangya

Ezópusz mesék, A macska és a két egér

jelen volt az irodalom területén is. Ott is széles spektrumban: az életről, a világról és a művészetről elmélkedő könyvecskétől, amely a sokatmondó *Népeimhez (Mým národům)* címmel jelent meg,

egészen a *Nagy macskarablás (Velká kočičí loupež)* című gyerekkrimiig.

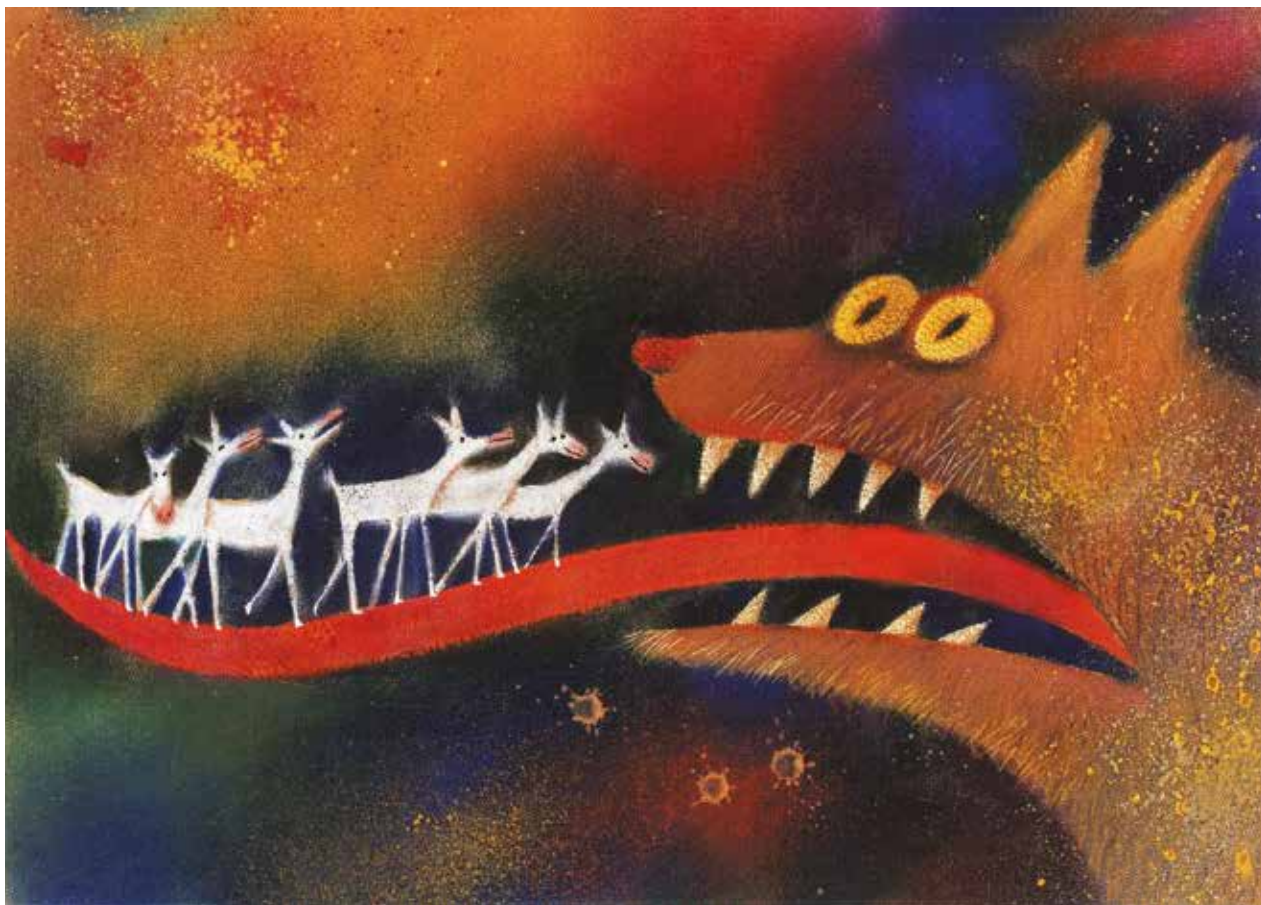
Adolf Born népszerű volt gazdagon árnyalt, sokrétű humora miatt is, amely kezdetben eszköztelenül

Hector, a tomboló oroszlán

Testvéri kapcsolat / 1992

A Grimm-testvérek meséi / 2004

reagált a valóságra, később filozófikussá vált, az élesen satirikus karikatúrától a mérsékelt és megértőbb szemléletig vagy a többértelmű groteszkig. Humorát sokszor az adta, hogy reális témáját a művész olyan elképzeléssel kapcsolta össze, amellyel a pillanatnyi helyzetet tágabb időintervallumba emelte, így adva neki általánosabb jelentést. Nem egyszer nyúlt az allegorikus mese művészetéhez. Máskor a reális helyzetnek történelmi mélységű teret adott. Hogy kifejezőbb legyen korunk világáról alkotott véleménye, más élet- és korstílusokkal konfrontálta. Vonzotta a németalföldi festők életszemlélete, Pieter Bruegheltől a 17. századi zsánerfestőkig, foglalkoztatta a titokzatos Kelet, elbűvölte a Földközi-tenger, elsősorban a görög falvak és kisvárosok archaikus életmódja. Különös gyöngédség fűzte II. Rudolf korához, és talán még gyöngédebb érzelmekkel viseltetett az osztrák császári tisztí egyenruhák és szecessziós női kalapok iránt. Munkája során felhasználta történelmi és kultúrtörténeti ismereteit, utazási- és olvasmányélményeit. Nem hátrált meg a művészet határát jelentő műfajok, a legszerényebb fametszet naptár, a festett képeslap vagy a pompásan keretezett kortárs fotók készítése elől sem.

A humorhoz hasonlóan Born képzőművészeti tevékenységének valamennyi műfaját sokáig végigkísérte a rajz: ceruzával, tollal, ecsettel, papírra, litográfiai kőlapra vagy fémlemezre. Rajzolt magának, folyóirat

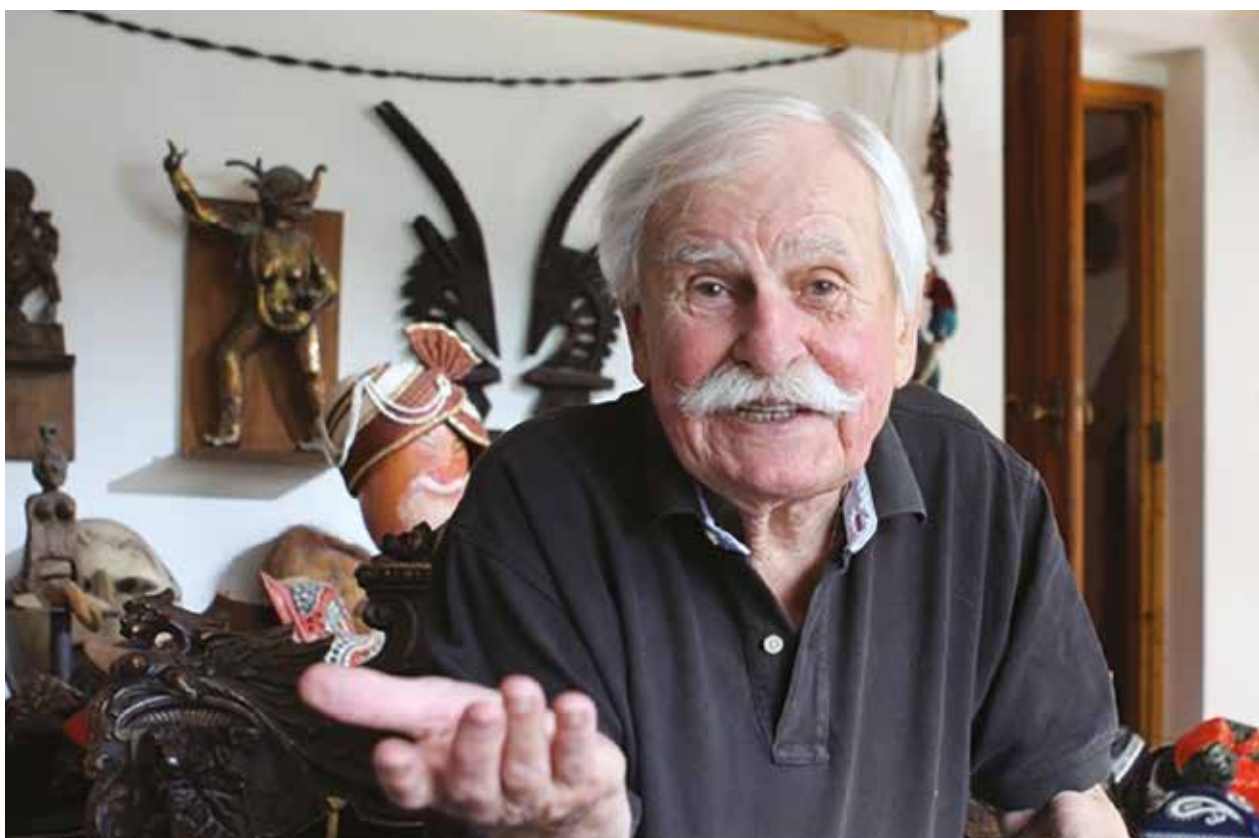
vagy könyv számára, rajzolt színpad- és animációs film terveket. A humorhoz hasonlóan a rajzolás is átalakult. Az évek során hozzátársult a színek kedvelése, ami azután sokszor helyettesítette is a rajzot. Gyarapodtak a kifejezetten színes pasztell sorozatok, tapiserie tervek, és a már említett polikróm pasztikák.

Ha a rajz a történet, a mozgás és a túlzás eszköze volt, a színek a hangulatot fejezték ki. A vidám édenkertek mellett, ahol emberek és állatok szeretetben éltek együtt, Patkányirtóit, Hipnotizőreit, éjszakai velencei karneváljeleneteit vagy az Ekumen küldöttét (*A Sötétség balkeze / The Left Hand of Darkness*) Adolf Born úgy tudta összehangolni, hogy titokzatos, egyenesen sötét felületre helyezte őket. Hát még azokban a könyvillusztrációiban, amelyekben a komor, sőt, egyenesen hátborzongató hangulat magától kínálkozik, mint például E. A. Poe: *Artur Gordon Pym* elbeszélésében vagy Artur Conan Doyle: *A sátán kutyájában*, illetve a 19. századi cseh klasszikus, Karel Jaromír Erben balladaskötetében, a *Bokrétában* (Kytice).

Rejtély marad számunkra, hogyan sikerülhetett Adolf Bornnak hatalmas témagazdagsága és kifejezőeszközeinek változatossága mellett kézjegyét mégis mindig biztonsággal felismerhetővé tennie. Talán úgy, hogy tapasztalataiból, élményeiből, elképzeléseiből és álmaiból létrehozta saját, mással össze nem téveszthető világát.

Illusztráció Ch. Morgenstern verséhez / 2009

Adolf Born képzőművész

Balázs Andrea fordítása
Képek forrása: Adolf Born, autobornografia, Slovart kiadó-
Prága, 2010 és a Les Contes de Grimm, Gründ kiadó-Párizs 1986

B e n e d e k M i k l ó s

„fényel megtelve”

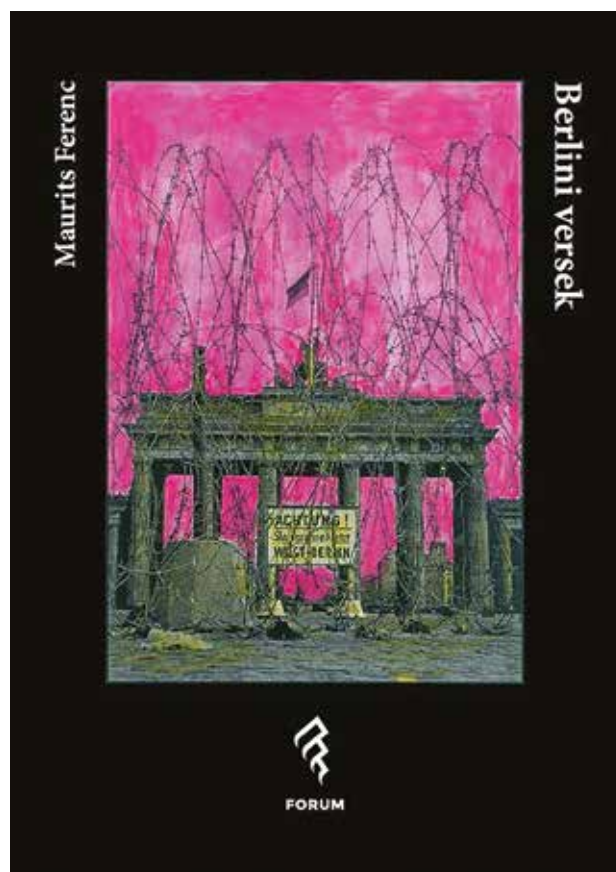
/ Maurits Ferenc: Berliini versek

Maurits Ferencet elsősorban képzőművészként jegyzi a vajdasági művelődéstörténet, azonban költőként is számon tartjuk, aki időről időre verseskötettel is hallat magáról. A sors különös fintora, hogy éppen az idén, amikor a turizmus romokban, és az utazás meglehetősen nehézkes a koronavírus okozta világjárvány miatt, szóval, hogy éppen az idén jelent meg Maurits *Berliini versek* című kötete, amely a szerző útinaplójaként is értelmezhető, és az alkotó három útjába nyújt betekintést.

A három utazás alkalmával íródott versek három ciklusba rendeződnek, és a ciklusok címe egyértelművé teszi, hogy melyek voltak ezen utazások célállomásai: *Mediterrán versek*, *Berliini versek* és *Párizsi versek*.

A képzőművész utazásairól olvashatunk. A képzőművész mindenhol színeket lát, és tónusokat lát, és fényt, és ragyogást lát, minden a színeken keresztül ölt testet, és minden a színeken keresztül szólítja meg a lírai ént, és rajta keresztül az olvasókat. Járjuk az utcákat, és járjuk a múzeumokat, képtárakat, járjuk a temetőket, kocsmákat, és mindközben folyamatosan képzőművészekbe botlunk. Látjuk például a sárga kocsmát, ahol Van Gogh Gauguinnal ebédelt, a szürke követ, ami alatt Marc Chagall nyugszik, Jean Dubuffet-et, aki a műtermében ülve várja a mediterrán fényt, Rembrandt önarcképét, vagy éppen Picasso kéesszürke hamvas képtereit. A terek, az épületek mind az alkotójukról mesélnek, és lépten-nyomon a (művelődés)történelem szele lengi be őket. A képzőművészek mellett az irodalom képviselői is felbukkannak a sorokban. A szerző megidézi Ady Endrét, vagy éppen a költőként és képzőművészként is számon tartott Lorcát. Itt jegyezzük meg, hogy a szerző a kötetet a 2016-ban elhunyt Bányai János emlékének ajánlja, és a *Mediterrán versek* egyik darabjában a vajdasági magyar irodalom nagyjainak egy csoportjáról is megemlékezik Maurits, bizonyítva ezzel is, hogy az alkotó életében és gondolkodásában a képzőművészet mellett az irodalom is kiemelkedő helyet foglal el.

A szerző érzelmek nélkül, objektív módon igyekszik leírni a látottakat, mégis a mondatai mélyén, a fényeffektusokkal kéz a kézben ott vibrálnak az

érezelmek, amelyek minden pillanatban magukban hordozzák a robbanás lehetőségét. A csendes háttérből csak egy-egy kép emelkedik ki, látszólag akaratlanul, mégis maradandót nyújtva, gondolkodásra serkentve az olvasót.

A kötetben a szerző rajzaival és fényképporrekciónival is találkozunk, amelyek Maurits Ferenc jól felismerhető kézjegyét viselik magukon. Ezek a képek a versek illusztrációiként is betöltik funkciójukat, ugyanakkor önálló műalkotásokként is értelmezhetők. Az olvasó valójában egy „kettő az egyben”-kötetet tart a kezében, hisz a *Berliini versek* verseskötet mellett képzőművészeti albumként is lapozható, komplex élményt nyújtva az arra fogékony tekinteteknek

Ul'jana Zmetáková – Retrospektív (apámnak ajánlva)

A szlovák fotórealista festészet jelentős képviselője, Ul'jana Zmetáková (1951), megőrizte munkássága folytonosságát és a fő irányzatokon kívülálló szolitér státuszát. Hú maradt kiindulópontjaihoz, amelyeket pályája kezdetén felfedezett. Értékrendje kialakulásában meghatározó szerepet játszott apja, a modern szlovák képzőművészet kiemelkedő személyisége, múgyűjtő és az érsekújvári Művészeti Galéria alapítója, Ernest Zmeták (1919 – 2004). Megosztotta művészeti nézeteit, valóságközpontú szemléletét, minőségre törekvését és különféle technikák iránti érdeklődését. Figyelme viszont a másképp, a fénykép által közvetített valóságra irányult. Megragadta e kifejezőmód tárgyilagossága és hitelessége, melyet eredeti szemlélettel gazdagított. Ul'jana Zmetáková műveire kezdettől fogva a látvány szépsége iránti csodálat jellemző. A megismételhetetlen pillanatok, átlényegítette a létről való gondolkodássá. Műveit a valóság jelentéktelen pillanatainak visszafogott szépsége, meditatív hangvétele és egyéni stílusa teszik egyedülállóvá.

A Képzőművészeti Főiskolán (1972–1977) előbb Ladislav Čemický előkészítő osztályában, majd Orest Dubay Grafikai és könyvillusztrációs osztályában

tanult. Motívumait kezdetben közvetlen környezetéből merítette (kilátások lakása ablakából, enteriőr részletek). A fény és az árnyék hatásait vizsgálta, szokatlan képkivágásszerű kompozíciós megoldásokat alkalmazott, a benti és kinti világ közti térség átmenetelei foglalkoztatták. Emblematikus motívuma: a tükröződés. Munkássága folyamán különféle formákban jelenítette meg: a vízfelületen és a tárgyak felszínén vibráló tükröződésektől kezdve, az efemer jelenségek át, az időtlen tájképek színterének részéig.

Ul'jana Zmetáková újrafogalmazza a hagyományos festészeti műfajokat (tájkép, csendélet, portré), folytatja a felfüggesztett kép hagyományát, egyúttal festőeszközeinek címzett játékos tisztelgéseiben, a készen talált valóság, a kisa-játítás stratégiájára reagál. Apjához való kapcsolata munkásságának dialogikus formában, eredeti módon megfogalmazott, hasonló motívumokban olvasható. Az utóbbi években műveinek párbeszéd, emlékezés, vagy metaforikus tisztelgés jellege van. Munkássága egy következetes festő szemléletéről tanúskodik aki a mediális korban, a szépség és a fenséges eszményét vallja.

Az érsekújvári Ernest Zmeták Művészeti Galériában rendezett kiállítása, apjának ajánlott retrospektív. Végigvezet pályáján tanuló éveitől kezdve, mostanáig. Betekintést nyújt sokoldalú munkásságába és gondolkodásmódjába. Egyúttal utal korábbi érsekújvári kiállításaira is. Első egyéni kiállítása 1977-ben, a következő 2006-ban volt a városban.

A kiállítás megtekinthető: 2021. 7. 1–8. 21.

Kurátor: Helena Markusková

Ul'jana Zmetáková

Ul'jana Zmetáková hazai és külföldi kiállításokon szerepel. Önálló kiállításai voltak Pozsonyban (Galéria Cypriána Majerníka, 1980, Galéria mesta Bratislavy, 1991, Pozsonyi Vár, 2009, Egyetemi Könyvtár, 2016). Részt vett a Nemzetközi Festészeti Biennálén, Kassán (1982, 1984), a Szlovákiai rajzkiállításon, Zsolnán (Považská galéria, 1985, 1987), a Szlovák vizuális művészet 1970–1985 c. kiállításon, (SNG, Pozsony, 2003), A tükör mint az illúzió eszköze c. kiállításon Nyitrán (Zrkadlo ako nástroj ilúzie, Nitrianska galéria, 2007), Olaszország két arca c. kiállításon (Ernest Zmetákkal), Dve podoby Talianska, Galéria ForZet, Pozsony, 2008), Tolerancia a művészetben (Danubiana, Meulensteen Art Museum, Dunacsuny, 2009). A Pekingi Biennálén, Pekingben Szlovákiát képviselte (2005, 2009).

S z e r z ő i n k

Benedek Miklós
író, műfordító

Mgr. Silvia L. Čúzyová PhD.
művészettörténész

Dr. Feledy Balázs
művészetkritikus

Filep Tamás Gusztáv
kisebbségkutató, művelődéstörténész

Dr. Jászay Tamás PhD.
szerkesztő, kritikus

Mgr. Helena Markusková
művészettörténész

Mgr.art. Madarász Decsi Kati
kurátor, művészetpedagógus

Miglinczi Éva
művészeti író

PhD. Blanka Stehlíková Csc.
művészettörténész

Szurcsik József
képzőművész, egyetemi docens

B o r í t ó n

Pézman Andrea / Csend válasz nélkül című ciklus

H á t s ó b o r í t ó n

Koszorús Rita / schMERZbild - absztrakt kollázs sorozat

B o r í t ó b e l s ő n

Michac Gábor / Kövér Béla Bábszínház- Holtodiglan című előadás, bábterv

Szűcs Gábor / Bifurcatio II., akril- vászon, 200×150 cm, 2021

A lap megrendelhető

a Felvidéki Magyar Szépművészeti Egyesület

kiadó (femsze@gmail.com)

és a szerkesztőség

(atelier.folyoirat.revkomarom@gmail.com)

email címeiken.

A folyóirat megvásárolható

Szlovákiában és Magyarországon.

Észak-Komárom / Madách Könyvesbolt

(Jókaiho 25, 945 01 Komárno),

Párkányban a Bestseller könyvesboltban

(Hlavná 129, 943 01 Štúrovo),

Budapest / Írók Boltja

(Andrássy út 45.)

ATELIER művészeti folyóirat

XXIV. évfolyam, 2021. 2. szám

Megjelenés negyedévenként

K i a d ó

a Felvidéki Magyar Szépművészeti Egyesület

Felelős kiadó a kiadó mindenkori elnöke

F ő s z e r k e s z t ő

Miglinczi Éva

e-mail: atelier.folyoirat.revkomarom@gmail.com

mobil: + 36 70 217 0280

A szerkesztőség címe

Kós Károly út 3. fsz. 3., Tatabánya 2800

M u n k a t á r s a k

Fecsó Szilárd - Kassa

Litomiczky Nándor - Észak-Komárom

Virág Jenő - Tatabánya

Borító- és lapterv

Szabó Andrea grafikusművész

Nyomdai előkészítés – Szabó Andrea

Nyomda - EPC Nyomdaipari Kft.

2040 Budaörs, Baross u. 77.

Postacím: 2040 Budaörs, Pf. 48.

Bankszámla OTP Bank Nyrt. Magyarország

Számlaszám 11740030-24034067

Nemzeti Média- és Hírközlési Hatóság

CE/6766-4/2019

T á m o g a t ó k

Kernstok Károly Művészeti Alapítvány

Köszönjük a hazai és külföldi alkotók-írók,

fotográfusok, a könyvkiadók, a művészeti intézmények,

valamint a jogutódok hozzájárulását az írások-

képek közzétételéhez.

Ár: 4.5 €, 1 400.- Ft

ISSN 1336-1678

9 771336 160034